

2004 APR 20.

163

TANÍTÓK
ÉS
TANÁROK
SZÁMÁRA

MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK

2004. 44. ÉVFOLYAM

2

A szerkesztőbizottság elnöke:

Dr. Szendrei János

Helyettes: Dr. Varga István

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bácsi János (Szeged); Dr. Frick Mária (Baja); Dr. Fülöp László (Kaposvár);

Dr. Lakotár Katalin (Szombathely); Dr. Miklovicz Árpád (Nyíregyháza);

Muholitsné Újvári Klára (Győr); Dr. Nagy Andor (Eger); Nanszákné dr. Cserfalvi Ilona (Debrecen);

Dr. Mágóriné dr. Huhn Ágnes (Szeged); Dr. Wirth Lajos (Jászberény); Dr. Zukovits Imre (Pécs).

Főszerkesztő:

Rozgonyiné dr. Molnár Emma

Szerkesztők:

Dr. Békési Imréné

Dr. Galgóczi Anna

A lap az Oktatási Minisztérium és a Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Karának támogatásával jelent meg.

TARTALOM

Bögös István: Tanulási stratégiák, módszerek és szokások a szakirodalomban.....	49
Tuza Tibor: Miért jó és miért nem cigánynak lenni?	55
Bácsi János–Kerekes Judit–Lódiné Szabó Katalin–Zs. Sejtes Györgyi: „BeszédMester” számítógéppel segített olvasástanítás és beszédterápia	61

MŰHELY

Palláné Szénási Magdolna: Felnőttnyelvoktatás az Electroluxnál	69
Csidei Imréné: Bercsényi Miklós és kora (Egy jubileumi vetélkedő 2. fordulója)	72

ÖRÖKSÉG

<u>Dr. Kövesdi Pál</u> főiskolai tanártól kapott örökség: Köszöntő	82
Dr. Domonkos János: Templomaink mint örökségünk, múltunk szerves részei	83

SZEMLE

Nanszákné dr. Cserfalvi Ilona: Az Alkotó Pedagógusok és Nevelőintézmények Egyesülete	86
Dr. Oláh János: <i>Konrad Lorenz</i> : Ember voltunk hanyatlása	87
Rozgonyiné dr. Molnár Emma: <i>Légrádi László</i> : Az ember mint olyan	88
Fenyvesi István: <i>Cs. Jónás Erzsébet</i> : Kontrasztív szövegsemantikai vizsgálatok (Csehov-drámák magyar fordításai)	90
Dr. Domonkos János: A Szent László-kori Somogyvár	91
Farkas Olga: A Tudomány Napja Szegeden	93
Felhívás az Egerben rendezendő XV. anyanyelv-oktatási napokra	96

Tanulási stratégiák, módszerek és szokások a szakirodalomban

„... mindenkit mindenre meg lehet tanítani,
csak idő, módszer és mester kérdése.”
(Comenius)

A pedagógiai irodalomban és gyakorlatban a tanítás fogalma elválaszthatatlan a tanulás fogalmától, hiszen interakció, társas tevékenység, tehát tanítás-tanulási folyamatról beszélünk. Éppen ezért átfogalmazható a fenti idézet úgy, hogy mindenki mindent megtanulhat, csak idő, módszer és mester kérdése.

Az idő

Tréfásan azt lehet mondani, hogy az idő nem okoz gondot sem a pedagógus, sem a tanuló számára, mert ezt kívülről megszabják számukra: a tanév hossza, adva van, a felhasználható órakeret úgyszintén. A tanítási órákat pedig igyekszünk 45 percesként abszolválni.

A módszer

A tanulás definiálható az ismeretek és a készségek tudatos, célirányos, többé-kevésbé tervszerű megszerzéseként. Ehhez a tevékenységhez az információ-feldolgozás belső folyamatai mellett megfigyelhető tanulási magatartások és külső feltételek is tartoznak:

- a munkavégzés helye;
- a közvetlen munkakörnyezet;
- a tanuló miként tervezi meg munkáját;
- hogyan osztja be idejét;
- mit tesz a tanulás érdekében (Metzig és Schuster, 2003).

Segíthetik a tanulást a külső körülmények:

- a rend,
- a kényelem,
- a fényintenzitás
- és a csend.

A felsoroltak nem egyformán hatnak, mert a belső állapot is (fizikai és mentális) alapvetően meghatározza a tanuláshoz való viszonyunkat. (Oroszlány, 1993)

Ha minden feltétel megvan a tanuláshoz, és mégsem megy a gyerek fejébe a tananyag, akkor feltételezhető, hogy nem alakultak ki a tanulásmódszertan helyes szokásai, és a tanulók nem tudják kezelni az úgynevezett mellékkörülményeket:

- mikor tanuljanak;
- mely napszakban;
- hol tanuljanak;

- hogyan osszák be a tanulás óráit;
- mennyi ideig tanuljanak? (Horányi, 2002)

Ezek látszólag az időtényezőhöz kapcsolhatók, de a fegyelmezett, koncentrált tudat-állapot kialakulásához megkerülhetetlen módszertani kérdések.

Milyen kapcsolat van a szakirodalomban használt kifejezések – tanulási stratégiák, módszerek és szokások – között?

Az agy tevékenységéhez kötődő tanulási stratégia egy kognitív és mnemotechnikai eljárás. Különbözik attól a stratégiától, amelyen az ismeretek megtanulását megkönnyítő pedagógiai módszereket értjük. (Százdi, 1997)

A tanulási stratégiákból egyénre szabott módszereket lehet kialakítani, és akkor válnak egyénivé, ha szorgalmas gyakorlással elsajátítja a tanuló, vagyis szokásává válik (Oroszlány, 1993).

A szakirodalomban ismertek elemi stratégiák (néma olvasás; az olvasott szöveg elmondása; néma átismétlés; elmondás más személynek; magnófelvétel és visszajátszás; ismétlés; beszélgetés a tanult fogalmakról; áttekintés; ismeretlen szó meghatározása; aláhúzás; parafrázis – átfogalmazás; kulcsfogalmak kiírása; kulcsfogalmak definíciója; jegyzetelés; vázlatkészítés, összefoglalás; kérdések felvetése az adott anyaggal kapcsolatban; saját vagy mások által felvetett kérdésekre válaszadás; ábrakészítés; ábra, grafikon tanulmányozása, értelmezése; az anyag elmondása jegyzet, vázlat alapján) és bonyolultabb, komplexebb stratégiák, melyekben összekapcsolódnak az előbb említettek (Szirő, 1987).

A tanulás tanítása a tanuláshoz való viszony formálását, a tanuláshoz szükséges alapkészségek intenzív fejlesztését, helyes tanulási szokások, konkrét tanulási technikák, módszerek kialakítását jelenti. Mindezeket célzott foglalkozásokon, tehát programba illesztetten lehet a leghatékonyabban művelni (Oroszlány, 1996).

„A tanulás tanításának gazdát kell találni az iskolában, hogy összehangoltta és folyamatosra váljon a tanulási képességek fejlesztése.” (Oroszlány, 1996. 222. o.)

A mester

Ha a tanítás-tanulás folyamatát egységes egészként fogadjuk el, akkor talán nem tűnik logikai bakugrásnak, ha a mester és a tanítvány személyét is egymásra kölcsönösen ható tényezőként értelmezzük. A mester, a tanítási-tanulási folyamat irányítója, a tanulóól kíván „mestert”, vagyis a tanulás módszereiben jártas, teljesítményre orientált gyereket képezni. Az ilyen típusú tanulók kíváncsiak és bizonyos rugalmassággal rendelkeznek, kezelni tudják a sikert és a kudarcot. Jellemzőjük, hogy tanulási módszerekben rugalmasak, van belső motivációjuk (Fisher, 1999). A motiváltság fontosságát feltétlenül ki kell emelni, mivel a belső állapotot alapvetően meghatározza, ugyanis a jól motivált tanulók a tudásért tanulnak, a közepesen vagy gyengén motiváltak pedig úgy, ahogyan értékelik, és nem úgy, ahogyan tanítják őket (Báthory, 1992).

A tanulási szokások vizsgálata a fenti áttekintés szerint tehát a tanulás belső és külső feltételeinek, valamint a tanulási stratégiák és módszerek feltérképezését jelenti.

Démuth Ágnes 1988-as vizsgálatában megállapítja, hogy „a tanulók jelentős része nem választja a tanulási módszert, hanem nem ismer mást, csak a reprodukáló módszert (stratégiát).” (Démuth, 1998. 196. o.) A reprodukáló stratégia a köznyelvben a „magolást” jelenti.

Egy másik vizsgálat során a megkérdezett pedagógusok azt állították, hogy a tanulók 70-80%-a tanul. Azt, hogy ezt honnan tudják, a többség (78%) benyomásokra, pedagógiai tapasztalatokra hivatkozott. A tanulási módszerekről hasonló tényként, biztos tudásként, adatként kezelt vélekedést használtak: 94%-uk érzékeli, hogy a tanulók „magolnak”. Ezt úgy értelmezték, hogy a tanulóknak így a legegyszerűbb tanulniuk. Fel sem merült bennük, hogy nem ismernek más módszert (Démuth, 1999).

Fuszek Csilla (1996) egy szakközépiskolában végzett felmérés alapján megállapítja, hogy három évfolyamot együtt vizsgálva a tanulók körülbelül fele-fele arányban kezdik a leckét az írásbelivel, illetve a szóbelivel, de az alsóbb évfolyamokon erősebben jellemző az írásbeli feladatok elsőbbsége.

Albert Sándor (1999) szlovákiai magyar gimnáziumok, szakközépiskolák fiú és lány tanulóinak tanulási szokásait hasonlította össze. Felmérése szerint a lányok csaknem háromnegyede hangosan tanul, míg a fiúknak csak 20%-a. A lányok rendszeretete nyilvánul meg abban, hogy jelentős részük rendet rak az íróasztalon, mielőtt tanulni kezd. A fiúk 50%-a, a lányok 10%-a bekapcsolja a rádiót vagy a magnót tanuláskor.

A fenti vizsgálatokban kérdőíves módszert alkalmaztak a kutatók, amelyben a feltett kérdésekre a soha – ritkán – gyakran – rendszerint – mindig (1-5) skálából kellett a szokásaikat és viszonyulásaikat jellemző szót kiválasztani a tanulóknak.

Démuth Ágnes (1988) a kérdőívet kiegészítette az irányított fogalmazás és a beszélgetés módszereivel is.

VIZSGÁLATOM ALANYAI ÉS A VIZSGÁLATI ELJÁRÁS

A csemői Ladányi Mihály Általános Iskola hatodik osztályos tanulói körében végeztem a felmérést (19 fiú, 22 lány). A kérdőíves módszert választottam, amelyben feleltválasztásos és rangsorolást igénylő kérdések, feladatok voltak.

A kérdések tartalmának megszerkesztésekor arra törekedtem, hogy a belső és a külső feltételeket, valamint a tanulási stratégiákat és módszereket is érintsem, nevezetesen:

- a tanulási időt (időtartam, időpont);
- a tanulást segítő személyeket, eszközöket;
- a tanulás helyét;
- az ellenőrzést;
- a tanulási körülményeket;
- a tanulási stílust;
- a tanulási stratégiákat;
- a rendszerességet.

Az egyes területekre vonatkozó kérdéseket szórtan helyeztem el, azzal a céllal, hogy elkerüljem a válaszok egymáshoz igazítását.

A 2002/2003. tanév első felében a hatodikos osztályom számára úgynevezett tanulást segítő foglalkozásokat szerveztem hetente 1-1 alkalommal. Ennek során elemi tanulási stratégiákkal ismerttettem meg őket. Ezeken a foglalkozásokon tudatosult bennem, hogy inkább csak sejtéseim, mintsem ismereteim vannak tanulóim tanulási szokásairól. A tanulás tanításának megkezdéséhez pedig nem sejtésekre, hanem ismeretekre, tényekre van szükségem.

A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI ÉS ÉRTELMEZÉSE

Tanulási idő

Az időtartamok tekintetében az 1. táblázat adataiból a legfeltűnőbb a fiúk, lányok megoszlása.

Talán érdemes volna megnézni a lányok szorgalomjegyét, tükröződik-e az, hogy ők több időt szánnak a tanulásra. Az, hogy a tanulók 73%-a legfeljebb két órát szán a másnapi készülésre, összecseng azzal a ténnyel, hogy 71%-ban „igaz”-nak minősítették azt a kijelentést, miszerint: „*Szeretek hamar végezni a tanulással*”.

Tanulási idő	Fiúk (%)	Lányok (%)	Összesen (%)
1 óránál kevesebb	17	5	22
1-2 óra között	17	34	51
2-3 óra között	10	15	25
3 óránál több	2	–	2

1. táblázat: A tanulásra felhasznált idő

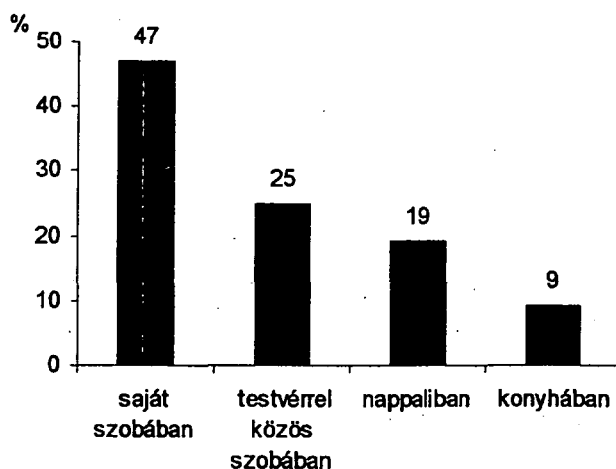
Ez az idő természetesen nem egyenletesen oszlik el a szóbeli és az írásbeli feladatokra. Szóbelire 56%, írásbelire 10% fordít többet. Egyenlően elosztva használja fel a tanulási idejét 36%.

A gyerekek 17%-ánál a napirend része a tanulás, vagyis *mindig* 34%-nak *rendszerint* ugyanabban az időben van a tanulás ideje. Nincs pontos napirendje, ezért változó időben készül 51%.

Rögtön ebéd után 24%, 41% pedig az azt követő pihenés, játszás után veszi kézbe a tanszereket. Mindezt gyakran estére halasztja 27%. Hogy teljes legyen a napszakok listája, reggel átismétli az előző napon tanultakat 10%.

A tanulás helye

A válaszok szerint a tanulók 71%-ának van állandó helye a tanuláshoz. Az 1. számú ábráról leolvasható, hogy a tanulók 28%-a olyan lakásban él, ahol a gyerekeknek nincs külön szobájuk.

1. számú ábra: A tanulás helyének megoszlása

Nem asztalnál tanul 42%, és közöttük van az a 12% is, akik még az írásbeli feladatot sem ott készítik el.

Körülmények

A tanulók 41%-a nem szereti a nagy csendet, ezért bekapcsolja a rádiót vagy magánót, 60%-át nem zavarja a zene, 34% viszont csak csendben tud tanulni. Kényelmesen elhelyezkedve, akár ágyra dőlve tanul 59%.

A 2. sz. ábrából az is leolvasható, hogy a gyerekek 28%-a nem tud félrevonulni, ha maga körül teljes csendet, nyugalmat szeretne.

Tanulási stratégiák

Nem szerepelt minden elemi tanulási stratégia a kérdőíven.

A 2. sz. táblázatban szereplő utolsó négy tanulási stratégiánál a két osztály között szembetűnő volt a különbség. Abban az osztályban, amelyben szervezetteren megismerték ezeket az elemi módszereket, 85%-os volt a valamilyen szintű alkalmazás (ritkán – gyakran – rendszerint – mindig), míg a másik osztályban ugyanez 39%-ot mutatott.

Verset magában olvasva 24%, hangosan olvasva 73% tanul.

Tanulási stratégiák	Mindig (%)	Rendszerint (%)	Gyakran (%)
Némán olvas	46	5	5
Hangosan olvas	37	22	–
Átfogalmaz (tartalom elmondása)	2	15	17
Aláhúzza a lényegét	22	37	15
Kírja a kulcsszavakat	–	5	5
Vázlatot ír	2	7	12
Kérdéseket fogalmaz	–	5	12
A megfogalmazott kérdésekre válaszol	5	5	7

2. táblázat: Tanulási stratégiák

A tanulást segítő személyek, eszközök

Arra a kérdésre, hogy: „Mit szoktál tenni, ha valamit nem értesz?“, a válaszok a következőképpen oszlottak meg: a tanulók 40%-a a szülőktől, 15%-a testvértől, 5%-a osztálytárstól kér segítséget, 16% pedig a tanárához fordul. Öröndetes, hogy 16%-uk viszont önállóan próbálja megoldani a problémáját, főleg a könyvtárat használva. Maradt még 8%, akik nem foglalkoznak azzal, ha homályos marad a tananyag néhány része.

A megkérdezett tanulók 76%-ának bevallása szerint létezik olyan tantárgy, amihez rendszeres segítséget igényel. Itt is a családon belüli megoldás dominál: az anya segít 49%-nak, az apa segít 22%-nak, a testvér 34%-nak, az osztálytárs 17%-nak, magántanárhoz jár 2% (1 fő).

Mindig használja a tankönyvet 78%, a munkafüzetet 24%. Rendszerint a tankönyvből 17%, a munkafüzetből 71% tanul. Egyéb taneszközt, pl. füzetet, számítógépet használ valamilyen szinten 29%.

Ellenőrzés

Önmagát ellenőrzi (a könyv kérdéseire válaszol, leírja, és azt ellenőrzi stb.) 26%. Felmondja a tananyagot 66%. Közöttük van valószínűleg az a 32% is, akiket rendszeresen kikérdeznek. Ezzel szemben csak a tanulók 20%-ának nézik meg az írásbeli munkáját. Ez azért is meglepő, mert ebből 17% napközis, és ott természetes a házi feladatok „láttamoztatása”.

Rendszeresség

Minden órára rendszeresen készül 32%. Csak dolgozat előtt tanul teljes intenzitással 44%. Teljes rendszertelenséggel, vagyis időben, intenzitásban is esetlegesen 39% tanul. Saját bevallása szerint otthon egyáltalán nem foglalkozik a tananyaggal 24%.

Tanulási stílus

Arra a kérdésre, hogy „Tartasz-e valamilyen sorrendet a tantárgyak között?”, a 3. táblázatban látható megoszlás szerint válaszoltak a tanulók.

Tanulási sorrend	Fiúk (%)	Lányok (%)	Összesen (%)
Nehézzel kezd	7	15	22
Könnyűvel kezd	7	10	17
Órarend szerint	–	11	11
Nincs sorrend	34	16	50

3. táblázat: A tantárgyak tanulási sorrendjének megoszlása

Feltűnő, hogy a fiúk, összességében pedig a tanulók fele semmilyen tantárgyi sorrendet nem határoz meg magának.

A 4. táblázatban is a fiúk, illetve az írásbeli feladatokkal kezdők magas aránya az elgondolkodtató.

Tanulási sorrend	Fiúk (%)	Lányok (%)	Összesen (%)
Szóbelivel kezd	12	7	19
Írásbelivel kezd	32	20	52
Változó a sorrend	14	15	29

4. táblázat: A szóbeli és írásbeli feladatokkal kezdők megoszlása

A tanulók 44%-ának van olyan tantárgya, amit nem tanul, illetve 20%-a csak az öt érdeklő tantárgyat, az úgynevezett „kedvenceket” tanulja.

Csak az írásbelire korlátozza a tanulást 24%.

Azokból a tantárgyakból készül, amelyek aznap voltak 37%, vagyis a tanulók kétharmada másnapra tanul.

ÖSSZEGZÉS

Összességében azt állapítottam meg, hogy tanulóim jelentős része nem tervezi meg a tanulás folyamatát sem időben, sem módszerben. A rendszertelenség magyarázható a

gyenge motiváltsággal, a tanulási stratégiák, módszerek ismeretének hiányával. Az biztos, hogy az általam felmért tanulók tanulási szokásai kialakulatlanok.

Számomra érdekes eredményeket hozott a felmérés. Eddig csak az alkalmankénti beszélgetésekből szűrhettem ki, hogy milyen módon, hogyan is tanulnak az osztályomban és a párhuzamos osztályban lévő gyerekek. Meglepetést a számszerű eredmények okoznak. Ezeknek az adatoknak a birtokában már konkrétan lehet tervezni a tanulás tanítását.

Érdemes ezt a vizsgálatot az iskoláknak elvégezniük, kiterjesztve több évfolyamra, mert a tanulási készségek és képességek fejlesztését a hiányosságok felszámolásával, a rossz beidegződések és szokások korrigálásával lehet elkezdni.

Nekünk, pedagógusoknak a feladatunk, hogy megtaláljuk azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével a tanulóhoz szükséges helyes szokásokat kialakíthatjuk tanítványainkban.

IRODALOM

- Albert Sándor (1999): Tanulási szokások vizsgálata. Hogyan tovább? 2. sz. 16-17.
Báthory Zoltán (1992): Tanulók, iskolák, különbségek. Tankönyvkiadó, Budapest.
Démuth Ágnes (1998): Tanulási szokások, tanulási nehézségek és a „tantárgy-management”. Módszertani Közlemények, 38. 5. sz. 195-201.
Démuth Ágnes (1999): Pedagógusok vélekedése tanulási szokásokról, módszerekről. Módszertani Közlemények, 39. 1. sz. 48-50.
Fisher, Robert (1999): Hogyan tanítsuk meg gyermekeinket tanulni? Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
Fuszek Csilla (1996): Tanulási szokások fölmérése és a tanulás tanításának lehetőségei. Tanít-tani, 1. sz. 12-15.
Horányi Katalin (2002): Tanuljunk tanulni. Magyar Könyvklub, Budapest.
Metzig, Werner és Schuster, Martin (2003). Tanuljunk meg tanulni! Medicina, Budapest.
Oroszlány Péter (1993): Könyv a tanulásról. AKG Alapítvány, Budapest.
Oroszlány Péter (1996): A tanulás tanítása az iskolában. Tanít-tani, 1. sz. 6-10.
Százdi Antal (1997): Tanulási stratégiák és stílusok. Tehetség, 5. 2. sz. 4.
Sztító Imre (1987): Tanulási stratégiák. Iskolapszichológia 2. sz. ELTE, Budapest.

TUZA TIBOR

cigányoktatási programvezető

Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet

Debrecen

Miért jó és miért nem cigánynak lenni?

Fél évtizede, 1998 óta minden nyáron tartok népismereti foglalkozásokat hajdú-bihari cigány gyermekek kisebb-nagyobb létszámú táboraiban, évente átlagosan három tábori csoportban, 3-12. osztályos tanulók körében. A foglalkozások része volt a „*Miért jó és miért nem jó cigánynak lenni?*” kérdés. Amit általában azzal vezettünk be, hogy mindegyik van jó és rossz is. Például a csokoládében az a jó, hogy finom és tápláló,

ugyanakkor az a rossz, hogy tönkreteszi a fogakat és hizlal. A kérdés és feladat értelmezése után a gyerekek két szakaszban, előbb a „Miért jó...?”, majd a „Miért nem jó...” kérdésre válaszolva megfogalmazták írásban egyéni véleményüket. Amikor elkészültek, akkor felolvasták, közösen megbeszéltük. Öt év alatt több mint félezer identitását vállaló magyarcigány és oláh-cigány gyermek kis fogalmazványá gyűlt össze. Megkíséreltük az indokok csoportosítását a leggyakoribb, illetve legjellemzőbb, tipikusnak tekinthető válasszok bemutatásával abban a reményben, hogy *közleményünkkel segíthetjük a mai cigány gyermekek teljesebb meg-ismerését és a velük való foglalkozás sikeresebbé tételét.*

Miért jó cigánynak lenni?

Tehetségesek vagyunk ének-zeneben és táncban, vers- és prózamondásban, sportban és sok minden másban – mondják a cigány gyermekek –, és kedvező adottságaink: a szépség, egészség, tűrőképesség, valamint az élelmesség, ravaszság, furfang.

„Jó tudunk táncolni, jó az ütemérzékünk. Beszédesekek és humorosak vagyunk.” „Az éneklés is és a tácolás is a lételemem. Megnyertem a városi nép-daléneklési versenyt, és több ember véleménye szerint én vagyok az iskola egyik legjobb táncosa.” „Megnyertem a megyei szavalóversenyt. Érettségi után a Színművészeti Főiskolára szeretnék bejutni, színész szeretnék lenni.” „Jobban tudunk énekelni és jobb a ritmusérzékünk, mint másoknak.” „Szépen tudunk énekelni, zenélni, anélkül, hogy az iskolában képeznénk magunkat.” „Jól tudunk táncolni, énekelni és értünk a kártyajósláshoz.” „Vannak olyan magyarok, akik a cigányoktól tanulják a zenét.”

„A cigányoknál a fiúk is és a lányok is szépek. A magyarok akármennyit napoznak, sose lesznek ilyen szép barnák. Szépen énekelünk, jól táncolunk, büszkéek vagyunk a bőrünk színére, fajtánkra.” „Jóképűek a fiúk és szépek a lányok. Nekünk nem kell szoláriumba járni.” „A fogazatunk kitűnő. Szívósak vagyunk a sportban, kitűnőek vagyunk a rajzolásban, festészetben.” „A cigányok értenek a jósláshoz és nagyon jól tudnak kézműveskedni.” „Furfangosak, találmányosak vagyunk.” „Cigánynak lenni azért jó, mert annak születtem szép barna bőrrel. Én nem tagadom, hogy cigány vagyok. Isten nem tesz különbséget...” „A cigányok között sincs több rossz ember, mint más népek között. Sokan tisztelik a cigányokat, mert tisztábbak, rendesebbek, bár a vérmérsékletünk heves. Én büszke vagyok arra, hogy cigány vagyok.” „Eleve cigánynak születtem, mivel a szüleim is cigányok, így akkor is cigány lennék, ha nem érezném jól magam a bőrömben, hát inkább jól érzem magam.”

„Fürgén jár az eszünk és jól sportolunk.” „Jól tudunk focizni, cselezni és még úszni is. Sok mindenben senki nem tud lehozni minket, csak egymást tudjuk legyőzni.” „Nagy élményem volt, hogy gólkirály lettem az iskolában a házi bajnokságon.” „Voltunk Tiszaújvárosban a focibajnokságon és mindenkit »elvertünk«, mi lettünk a bajnokok. Jutalomból voltunk Koko boxmeccsén, ott meg Koko nyert. Mind a kettő nagy élmény volt.” „Nekem az úszóbajnokság volt nagy élményem. A városi döntőn nyolc csapat vett részt, csapatonként három fiú és három lány. Majdnem megnyertük, másodikok lettünk.” „Felvettek a Lokiba. Több városi focimeccs után választottak ki, és most már egy profi csapat tagja vagyok.”

Nagy családban élünk, sokan vagyunk együtt testvérek a szüleinkkel, érzékenyek vagyunk és békülékenyek, nem tartunk haragot, összetartozás, szeretet köt össze bennünket a rokonsággal, jó a cigány közösségben együtt lenni.

„Családszeretők és összetartók vagyunk.” „A cigányok összetartóak, szeretnek csoportosan élni. Családszeretők és segítőkészek. Testvérszeretők. Jó, hogy több gyermek van a családban.” „Nagy a család. A szülők nagyon szeretnek minket. Amikor kiabálnak velünk vagy elcsattan egy nyakas, akkor is azt érezzük, hogy nekünk akarnak jót, szeretetből teszik. Mi is nagyon szeretjük a szüleinket, akárcsak ők minket.” „Jó, ahogy nevelkedtünk, és így ragaszkodóak, összetartók, gyermekszeretők vagyunk.” „Elférünk egymás mellett, nem veszekszünk, hanem játszunk, beszélgetünk, szeretjük egymást.” „Nagyon sokan vagyunk és együtt szépen megvagyunk.” „Szeretjük szüleinket és kitartunk mellettük. Szeretjük a

testvéreinket és a rokonságot.” „A családom a legfontosabb. Sokan vagyunk, így sokan szeretnek minket és mi is szeretjük őket.” „A cigányok nagyon szeretik a családjukat és összetartóak, szeretetre méltóak. Cigány vagyok, büszke vagyok magamra és a családomra.”

„Mindenhol jól érzem magam, az iskolában is és otthon is, amikor van velem valaki.” „Születésnapomra eljöttek a testvéreim, összegyűlt és együtt ünnepelt az egész család.” „Velünk voltak anyukám testvérei és a nagymamánk. Szüleim azzal voltak elfoglalva, hogy mindenki jól érezze magát. Ez sikerült is, mert egész este sokat nevtünk, táncoltunk...”

Egy ötödikes tanuló pedig versben fogalmazott: „Otthon fölvidulok, / Testvérem vár, de sok, / A picit ringatom, / A kicsikkel játszom. / Mesélünk, éneklünk, / Csuda jó a kedvünk. / Nevetnek, ölelnek, / Ők, tudom, szeretnek.”

„Szeretünk társaságban lenni.” „Szeretünk együtt játszani. Jó haverok vagyunk.” „Egy társaságban lehetünk a legjobb barátainkkal, együtt focizunk, beszélgetünk, segítjük egymást, és nagyon jó a családdal együtt lenni.” „Sok barátnőm lett hirtelen, és sokat énekelünk a lányokkal itt a táborban... Olyan jó, hogy sok fiú és lány van itt, akikkel el lehet szórakozni!”

Okosak vagyunk, sok mindent tudunk, sok mindenhez értünk, jól tudunk tanulni és dolgozni, elmélyülten és kitartóan végezzük munkánkat.

„Okosak és furfangosak vagyunk.” „Jól tanulók, ügyesek, okosak vagyunk.” „Okosak vagyunk. Jól tudunk írni, olvasni. Jól tudunk dolgozni, termelni.” „Okosak és furfangosak vagyunk, és az is jó, hogy minden nap dolgozunk.” „Jófejük vagyunk és tudunk szervezni. Sok mindenhez értünk. Jól tudunk dolgozni, bírjuk a munkát, jókedvűen végezzük azt is.” „Mi, cigányok tréfások vagyunk és okosak is. Sok olyat tudunk, amit a magyarok, és sok olyat is, amit a magyarok nem tudnak.” „Jó ötleteink vannak és merészek is vagyunk. Ha valamit el akarunk érni, akkor szívvel-lélekkel küzdünk érte. A munkánkat nem szeretjük befejezetlenül hagyni. Egyszerre csak egy dologgal foglalkozunk. Egy kirándulásra vagy más eseményre jól felkészülünk.”

„Tizedik osztályos lehetnék – nyilatkozta egy tizenhat éves lány –, de szerelmes lettem, emiatt abba hagytam a középiskolát. Megbántam már, folytatni akarom, elhatároztam, hogy leérettségizem és utána a színészetet szeret-ném választani, bár verseket is írok...”

„Olyan magyarok vagyunk, akik cigányok, iskolába járunk, szakmát tanu-lunk és szeretnénk dolgozni, olyan munkákat végezni, mint a magyarok, nem csak vályogot vetni.” „Töreksem arra, hogy az iskolában jól tanuljak, mert nagy koromban szerelő szeretnék lenni, testvéreimet is segíteni. Ennek érdekében megteszem, amit tudok, hogy minél jobb tanuló legyek.” „A cigányok sok olyan munkát elvégeznek, amit a magyar ember nem végezne el.” „Mi tudunk vályogot vetni, kosarat fonni, zenélni és nagyon sokféle dologhoz értünk, tudunk olyanokat is, amiket a magyarok nem, de a magyarok nem tudnak olyan dolgot, amit a cigány meg ne tudna tanulni és ugyanúgy vagy még jobban megcsinálni.”

Segítőkészek vagyunk. Nyíltság, őszinteség, jószívűség, együttérzés, összetartás és önzetlen segítségnyújtás jellemzi a cigány embereket.

„Én azért szeretek cigány lenni, mert a cigányok jobban összetartanak, mint a magyarok.” „Nagyon érzékenyek vagyunk.” „A cigányok segítik egymást.” „A cigányok mindig összetartanak és megvédik egymást.” „Szeretjük és megvédjük egymást, segítünk egymáson.” „Barátságosak, adakozóak, jószívűek, összetartóak vagyunk.” „A magyarok által kiközösített gyerekeket befogadjuk, segítjük és szeretjük. Ha valakit megszeretünk, akkor azt nagyon szeretjük. Mi, romák segítjük és megvédjük egymást. Ha valakivel összeveszünk, vagy valakit megbántunk, akkor a lelkiismeretfurdalás nem hagy minket aludni. Megértjük társunk gondját, figyelmesen végighallgatjuk és segítjük.” „A cigányok családszeretőek és összetartóak, összefognak, segítik egymást.”

Hagyománytisztelők vagyunk, őrizzük és ápoljuk a cigány hagyományokat. Szüleinktől tanuljuk a cigány nyelvet és magunk között, a családban és a rokonságban beszéljük is. Sokat tudunk az ősi mesterségekről, s amihez a mai öregek értenek, azt meg is tanuljuk tőlük. Ünnepek alkalmával cigány népviseletbe öltözünk, bár ez már inkább színpadi ruha

számunkra. Szeretjük a szabadságot és nagy érték számunkra a becsület. Éljük az életet, örülünk mindennek, ami szép és jó, élvezzük a változatosságot és a humort, jókedvűek, vidámak és vendégszeretőek vagyunk.

„Azért jó cigánynak lenni, mert cigány nyelven is tudunk beszélni, nem csak magyarul.” „Már születésemtől két nyelvet tudok, a cigányt és a magyart. Szeretünk és jól tudunk mulatozni. Jószi-vűek és vendégszeretőek vagyunk.” „Két nyelven beszélünk. Bírjuk a nélkülözést, leleményesek vagyunk. Tudunk eszközöket készíteni természetes anyagokból. Megélünk a természetből is.”

„Mesterségeink fejlettek, népviseletünk másabb és nekem a legszebb.” „Híres őseink utódai vagyunk. A mieink rézzel foglalkoztak, ezért Rézműves a vezetéknevünk. Tudunk vályogot vetni meg bármilyen kézműves munkához értünk.” „A magyarok lenézik a cigányokat bőrük színe és az öltözetük miatt. Pedig a cigányok több dolgot tudnak, mint a magyarok. Például jobban értenek a kézműves mesterségekhez, mindenben, a sportban is technikásak, szép a népi viseletük, nekem szebb, mint a magyar, jobban tudnak dolgozni és táncolni.” „Az ipari ágazaton belül ősi foglalkozásunk a kézművesipar és a kereskedelem, amihez ma is jól értünk.” „Őseink kosarat fontak, rézzel foglalkoztak, szénégetők voltak, vályogot vetettek, mindenhez értettek, büszke vagyok rájuk.” „Mi is a magyarokhoz tartozunk. Őseink fémművesek voltak, de szerettek és tudtak zenélni, énekelni és táncolni. A magyarok szeretik a cigányzenét, és vannak olyan magyarok is, akik szeretnének cigányok lenni.”

„Szabadnak születünk. Nem leszünk rabok! Magyarország a mi hazánk is. Kosárfonók, kalapálók, ronggyal foglalkozók vagyunk, és vályogot vetni is tudunk. Sokat dolgozunk, mégis szegények vagyunk. Szeretünk zenélni és énekelni.” „Őszinték a cigány emberek és szépen énekelnek meg jókedvűek, tréfásak, vidámak.” „Szeretünk sokat beszélgetni és nem veszekedünk, szeretünk együtt lenni. Mindent megbeszélünk és sokat viccelődünk. Segítjük egymást.” „A cigányok szeretik a kártyajátékokat. Becsületes emberek. Okosak, jókedvűek és tréfásak. Büszkék vagyunk magunkra.”

„A cigány élet jó, a cigány nyílt szívű, őszinte és éli az életet, mindent meg mer tenni, ami jólesik neki. Kézműves mesterségeink fejlettek, azokhoz ma is jobban értünk, mint a magyarok. Népi viseletünk, táncunk és egész kultúránk nem különb, de másabb, érdekesebb, nekem kedvesebb.” „Nem halmozzuk a javakat.” „A cigányok sokkal ravaszabbak, mint a magyarok, és amikor együtt vagyunk, közösségben, társaságban, sokkal vidámabbak vagyunk, mint a magyarok. Nem sanyargatjuk magunkat, ha van pénzünk, nem sajnáljuk ételre-italra meg másra, ami jólesik, örülünk az életnek és mindennek, ami szép és jó van a világon. Szeretünk és tudunk zenélni, táncolni, a magyarok is szívesen hallgatják a zenénket és irigylük a jókedvünket.”

A "Miért jó...?" kérdésre adott válaszok azt is megmutatják, hogy *a gyermekek számára fontos jellemzők nem határolódnak el egymástól, hanem egybefonódva, sokszínű egységként jelennek meg. A tehetség és tudás, a család, a szolidaritás és hagyományörzés egyetlen nagy élmény csúcspontjai.*

Miért nem jó cigánynak lenni?

A „Miért nem jó...?” kérdésre adott válaszokból nyomasztóan rájuk nehezedő hegy-óriásként sötétlik elő a diszkrimináció, amelyhez képest másodrangú a szegénység és a halál mindennapos keserű, fájdalmas élménye.

Diszkrimináció: „A magyarok kevesebbnek tartanak minket. Néha csúfolnak. Azt hiszik, hogy ők okosabbak, mint mi, pedig nem így van. Azt is mondják, hogy tolvajok vagyunk. Mindent ránk fognak. Azt is hiszik, hogy ők szebbek, mint mi.” „A magyar emberek mindenféle retkes ügyekben buta cigánynak hordanak le.” „Sokan kiközösítik a cigányokat. Nem foglalkoznak velünk a tanárok, a cigányokat nem tanítják meg úgy, mint a magyarokat. A cigányoknak kevesebb a munkalehetőségük is. Egyfolytában lenézik a cigányokat, szidják és átkozzák őket. Rosszat gondolnak róluk az emberek, azt hiszik, hogy lopósok.” „Csúfolnak, gúnyolnak bennünket. Azt mondják, hogy mindig valami rosszba keveredünk és

rosszal barátkozunk. A magyarok megvernek bennünket. Azt hiszik, hogy buták meg tolvajok vagyunk. Mindent ránk fognak.”

„Azért nem jó cigánynak lenni, mert a többiek csúfolnak. Akkor is megvernek, ha én jól megcsinálom a leckét, ők meg nem tudják.” „A magyarok gúnyolnak, csúfolnak. Mindig verekedni akarnának velünk, megverni bennünket. Azt mondják, hogy mi tolvajok vagyunk, de ez persze nem igaz. Azt hiszik, hogy mi csúnyák vagyunk, pedig ők a csúnyák, nem mind, de néhány. Azt hiszik, hogy ők a királyok, a főnökök, és úgy bánnak velünk.” „Én magyar osztályba járok, ketten vagyunk az osztályban cigányok, és kiközösítettek bennünket. Csúfolnak a bőrünk színe miatt. Nem úgy állnak a magyar tanárok hozzánk, mint a többi nem cigány gyerekekhez. Ha valami lopás vagy verekedés történik, mindig a cigányokra fogják, állandóan gyanúsítgatnak bennünket. Az iskolai sportból, versenyekből kihagynak minket.” „A magyar gyerekek csúfolnak, csúnyákat mondanak, gúnyolódnak, nem játszanak velünk, nem akarnak hozzánk szólni, nem köszönnek, verekednek.” „Mindig lecsokiznak, csúfolnak minket. Azt mondják ránk, hogy tetvesek vagyunk meg valamennyi cigány tolvaj. Mindent ránk fognak.” „A magyar gyerekek több nyelvet tanulnak, mint mi, és így több nyelven csúfolnak bennünket azért, mert barna a bőrünk.”

„A cigányokat nem szereti senki, csak Isten. A magyar osztályban kiközösítenek bennünket. Csúfolnak, mindent ránk fognak, azt hiszik, hogy tetvesek vagyunk, minden rosszat mondanak.” „Ránk fogják, hogy szemtelenek, áruklodások, tolvajok, utálatosak vagyunk. Mindig bántanak bennünket. A magyarok közt rosszul érzem magam.” „A magyarok csúfolgatnak, gúnyolódnak, szidnak, megvernek, összevernek bennünket. Azt hiszik magukról, hogy ők főnökök és terrorizálhatnak. Azért bántanak bennünket, mert barnák vagyunk, ránk fogják, hogy mindig lopkodunk, meg hogy mi csúnyák vagyunk, buták vagyunk, focizni se tudunk, ők mindent jobban tudnak. Mindig megvernek bennünket.”

„Nem tudunk érvényesülni. Tanulhatok és tudhatok bármennyit, a származásom miatt nem sikeresek a dolgok. Bár a tanulásra se mindig van lehetőségem. Az üzletben úgy néznek rám, mint a lopásra, és folyton azt hiszik, hogy tolvaj az összes cigány. Az iskolában is 'kivételesen' bánnak velünk a magyar gyerekek is és a tanárok is. A legrosszabb az, hogy mindenhol irtóznak tőlünk. Mindig farkas szemmel néznek bennünket és megtartják a távolságot.” „A magyarok nem szeretnek mellettünk állni vagy ülni, lenézik a bőrünk színét.” „A magyarok kiközösítik a cigányokat a társaságból, például az iskolában, kicsúfolják őket és elhúzódnak tőlük. Van úgy, hogy a cigányok akármilyen jól neveltek és tanultak, nem biztosítanak nekik munkát. A cigányoknak egész életükben bizonyítaniuk kell. Akármilyen rossz dolog történik, mindig azt mondják, hogy ez csak cigány lehetett.”

„Hiába keres munkát a cigány, vannak olyan emberek, akik nem engedik a cigányokat dolgozni. Pedig az lenne a legjobb, ha az egész világ összetartana. Amikor valamelyik magyar bűntettet követ el, akkor azt a cigányra fogja, a cigány bűnhődik a magyar miatt. De azért a magyarok között is vannak, akik nem néznek le minket, azokkal jól megvagyunk, a többi magyar meg engem nem érdekel.” „A magyarok csak dolgoztatják a cigányokat, utána pedig lenézik, hogy 'bűdös roma'. A magyarok jobban tudnak élni, ezért túlságosan utálják a szegény cigányokat. Okosabbnak is képzelik magukat, pedig ugyanolyan emberek, mint mi. Rám is mondják utálkozva, hogy a cigányok lopnak, betörnek, verekednek, pedig én soha nem balhézek.”

„Ha a cigány elmegy dolgozni a magyarnak, sokáig dolgoztatják, és nem adják neki oda a pénzt, és ha kéri a pénzt a cigány, akkor a magyar megveri.”

„A borszín alapján mondják, hogy ki milyen ember, nem a belső értékeket nézik. A cigánynak sokkal többet kell tanulni és dolgozni, hogy ugyanúgy értékeljék és megbecsüljék, mint a magyar embert. A cigányok nehezen tudnak munkát találni, ezért vannak köztük bűnözők is, mert munka nélkül nincs pénzük.” „Nem jó, hogy vannak fajgyűlölők, szkinhedek Magyarországon. Nem jó, hogy külön osztályban tanítanak bennünket. Nem jó, hogy egyre több az előítéletes magyar ember. Nem jó, hogy külsőnk, bőrünk színe alapján minősítenek bennünket.”

„Megvontan élünk sok dologtól. Ha magyarok lennénk, elérhető lenne a számunkra. Sokan lenéznek, gúnyolnak minket. Ha lopás vagy más bűneset történik, mindenki egyből azt mondja: biztosan cigány volt. Ha valamelyik cigány gazdag, tisztaság, van a szép házában, kocsija van, őrajta elegáns ruha, ékszer, megvetően 'cigány' az utolsó szó, amit rámondanak. Ha viszont egy munkanélküli, a kosztól fekete és bűdös, hajléktalan és ittas magyart látnak, akkor nem mondják rá, hogy 'retkes magyar', hanem megesik rajta az emberek szíve és segítik. Mert ő nem cigány, még akkor sem, ha saját maga tehet a sorsáról. Nem! Ő magyar!”

„Ha a magyarok meglátnak, egyből rosszra gondolnak, tolvajnak, lopósna, csalónak tartanak. Ha egyedül megy valahová a cigány, egyből belekötnek, hogy 'bűdös cigány', még neki is mennek, hogy megverjék, csak azért, mert cigány. Ezért sem szeretnek egyedül maradni a cigányok. A jobb érzésű magyarok nem mernek barátkozni velünk az ellenségeség miatt, mert akkor őket is gúnyolják. Bárhová megyünk, ha ott valami eltűnik, s látják, hogy cigány is van a környéken, egyből arra fogják. Ha mégsem találják nála, akkor azt mondják: már elrejtette. Ha cigány is van a boltban vagy egy szórakozóhelyen, akkor bátran és büntetlenül lop a magyar, mert úgyis a cigányt veszik elő. Ha a cigány nagy házban lakik, akkor is cigány, és ha a magyar egy lyukban lakik, akkor is magyar, nagyobb a becsülete.”

Szegénység: „A magyarok azért is alábecsülnek bennünket, mert szegényebbek vagyunk, mint ők.” „Nincs annyi pénzünk, mint a magyaroknak.” „A cigányoknak nagyon sokat kell dolgozniuk, hogy megéljenek, így is nagyon szegények.” „Nagyon sokat kell dolgozni kis pénzért.” „Nincs munkalehetőségünk, ezért szegények vagyunk.” „Nincs meg, amire szükségünk lenne. Nagyon sokat dolgoznak a szüleim, hogy megéljünk, és én nem kaphatom meg, amire nagy szükségem lenne.” „Szegények vagyunk és nem mehetünk olyan sokszor kirándulni, mint a magyarok.” „Keveset keresnek a cigányok, mert nincsen munkalehetőségük a szüleinknek. Szegények vagyunk, alig tudunk kirándulni, nyaralni.”

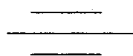
„Vannak olyan cigányok, akik nagyon szegények, de mi szoktunk rajtuk segíteni, a magyarok meg rájuk se néznek.”

Halál: „Dédnagyamám meghalt és pont a születésnapomon.” „Szívinfarktusban meghalt a mamám.” „A mamám meghalt a kórházban, és nem tudtuk, hogy halálos beteg, és nem lehettünk vele utolsó óráiban. Én ezt nagyon nehezen fogtam fel és utána három napig sírtam, mint a záporosó...” „Születésemkor meghalt a mamám, csak a fényképét láthattam. Tavaly meghalt a papám...” „Meghalt a tizenhét éves unokatestvérem, mert rádőlt egy vályogfal.” „Tavaly meghalt a nagymamám, ma hajnalban pedig a bátyám.” „Meghalt anyám, meghalt a bátyám, apám börtönbe került...”

Bárhogyan, bármilyenek is látjuk őket mi, pedagógusok és mások, a cigány gyermekek nap mint nap azt élik át, amit nagyon őszintén, mert bizalmuk volt hozzám, a fentiekben megfogalmaztak. Az ő életük ilyen. Amit leginkább a kirekesztettség és a rendszeres méltatlan bántás keserít meg. A kisebbségi ombudsman is többek között arról számolt be 2003. évi jelentésében, hogy a nyolcvanas évek eleje óta napjainkig százötvenről hétszázhetvenre növekedett hazánkban a cigány osztályok száma az általános iskolákban. Személyes tapasztalataim sokasága és több súlyos konkrét iskolai eset általam végzett kivizsgálása erősíti meg a gyermekek által elmondottak igazságát. Amikor 2003 augusztus végén egy pedagógusközösségben említést tettem arról, hogy a táborozó cigány gyerekek szerint rendszeresen verik őket a magyar gyerekek az iskolában, akkor pedagógus kollégáim azzal reagáltak: pont fordítva, a cigány gyerekek verik a magyar gyerekeket. Elmeséltem akkor nekik, hogy egyik határainkon túli iskolában, ahol a közel hatszáz gyerek harmada magyar kisebbségi, ottjártamkor a mindössze három magyar pedagógus, ami-kor magunkra hagytak bennünket a többségiek, suttogva panaszkolt el nekem, hogy nap mint nap a szemük láttára módszeresen verik a magyar gyerekeket a többségi gyerekek, ami után a megvert magyarok büntetést kapnak verekedésért... Elmondhattam volna azt az általam vizsgált esetet is az egyik magyarországi iskolában, amikor a drabális nyolcadikos magyar gyerek óráközi szünetben verte véresre a kis ötödikes cigány gyereket az ügyeletes magyar nevelő szeme láttára és a többi gyerek biztatása közepette. Az ötödikes kénytelen volt elmondani az esetet osztályfőnökének, aki szünet után meglátta rajta a verés nyomait, és aki nem hitt neki, hanem őt szidta meg. A kis cigány gyerek hetedikes unoka-bátyja iskolán kívül vett elégtételt a nyolcadikos magyar gyereken, jól helybenhagyta. Emiatt fegyelmi tárgyalása volt a hetedikes cigánynak és de facto „kirúgták” az iskolából.

Ebből lett az „ügy”, a kivizsgálás a törvénysértő eltávolítás visszavonása érdekében... Mindezek a határainkon túli és határainkon belüli esetek sajnálatos módon nem egyediek. És igazak akkor is, ha lehet ellenpéldákat állítani. És nem lehet vigasz, hogy más országokban, még a legfejlettebb demokráciákban is találni példát diszkriminációra. És hogy világjelenség a kiközösítettek, az áldozatok hibáztatása sanyarú sorsuk miatt. Amire a kiközösített kisebbségek egyre deviánsabb magatartással válaszolnak.

Az iskola, a pedagógus nem lehet képes a társadalmi problémák megoldására, de sokat tehet a problémák megoldása érdekében. Ha növekednek az etnikai feszültségek és az ebből fakadó devianciák, azokra még nagyobb türelemmel kell reagálni, hogy elősegítse az integrációt. És sohasem feledheti, hogy a gyermek nem tehet arról, milyen családba, milyen körülmények közé született, s a gyermeki jogok mindenképpen felettiek, azok maradéktalanul érvényesítése valamennyiünk elháríthatatlan kötelessége.

BÁCSI JÁNOS–KEREKES JUDIT–LÓDINÉ SZABÓ KATALIN–ZS. SEJTES GYÖRGYI
SZTE JGYTFK Gyakorló Általános Iskolája
Szeged

„BeszédMester” számítógéppel segített olvasástanítás és beszédterápia

1. Kutatásunk célja: a „BeszédMester”

A BeszédMester (továbbiakban BeMe) olyan gépi tanuláson alapuló szoftver, amely lehetővé teszi a részképességekben sérült és az olvasási nehézségekkel küzdő gyerekek beszédjavítás-terápiáját, illetve olvasástanítását.

Az alap kutatás során vizsgált modern gépi tanulási módszerek hatékonyságát beszédfelismerési alkalmazásban mérjük; az automatikus beszédfelismerést összekapcsoljuk a beszédjavítás-terápiával és az olvasástanítással. Célunk kettős: támogatni szeretnénk a normál hallású gyermekek beszédterápiáját, illetve olvasástanítását, valamint segíteni szeretnénk a hallássérültek érthető beszédének kialakítását.

Egyfajta fonológiai tudatosságot próbálunk kialakítani a gyermekekben, amely valós idejű, gépi fonéma-felismerésen és fonémaazonosításon, illetve a felismerés eredményének vizualizációján és visszacsatolásán alapszik.

A szoftver két részből áll: olvasástanítás és beszédterápia. Jelen cikkben az olvasástanítást fejtjük ki részletesebben.

1.1. A hallássérült gyermekek beszédterápiájának fejlesztése

A hallássérültek tanulási nehézségét az okozza, hogy hiányzik az auditív kontroll, így többségük beszéde halló embertársaik számára nehezen vagy alig érthető. Az auditív kontrollt a valós idejű vizuális visszacsatolással váltjuk ki. A szoftver a beszéd hangjait az elhangzás pillanatában vizuális képpé alakítja, így a fonémák megjelenítésével a hallássérültek a csökkent auditív kontroll, valamint az artikulációs mozdulatok vizuális megfi-

gyelése mellett nyelvi szintű vizuális információt is kapnak, amely hatékonyabbá teszi a kiejtéstanulást.

1.2. Az olvasástanítás

A normál hallású gyermekek esetében a beszédhibák javítására, diszlexia-, diszgráfia-terápiára, illetve az olvasási nehézségekkel küzdő, de egészséges kisiskolások olvasástanítására alkalmazzuk a BeMc-t.

A szoftver a hangképzési hibák javításakor kiválthatja a „tükörmódszert” a logopédiában; a diszlexiaterápiában akkor segíthet, ha a diszlexia oka a vizuális észlelés elégtelensége vagy helytelensége.

A géppel segített olvasástanítás alapvető célja, hogy a gyermek minél könnyebben és gyorsabban megtanulja a fonéma-graféma, illetve a graféma-fonéma megfeleltetéseket.

A számítógép felruházása valós idejű vizuális beszédkiértékelési lehetőségekkel a hallássérültek oktatásában pótolhatja a hiányzó auditív kontrollt, illetve az olvasástanításban hatékonyabbá teheti a beszédhangok és a grafémák helyes asszociációját. Mivel mind a beszédhibás, mind a hallássérült gyerekek kiejtéstanítása többnyire az olvasás tanulásával együtt történik, ezért a nyelv hangjait a betűkép, illetve ún. hívóképek formájában jelenítjük meg a képernyőn.

A biztos és sikeres olvasáselsajátítás egyik legfontosabb feltétele a kommunikációs készség fejlettsége, ezen belül kiemelt fontosságúak a beszédészlelési, beszédértési folyamatok, a beszédprodukció. Ehhez kapcsolódnak még olyan részterületek, mint a vizuális és verbális memória, ritmuskészség, vizuális és verbális szerialitás, vizuális differenciáló képesség, irányfelismerés.

A fejlett kommunikációs készségű gyermekek könnyebben és sikeresebben tudják az írott nyelvet elsajátítani, mint azok a társaik, akiknek a kommunikációja sérült (pl.: megkésett beszédfejlődés, egyes diszlexiák, beszédhibák stb.) Az olvasás tanulása nem az első osztályban kezdődik, hanem a vizuális és verbális kommunikáció kialakulásával egyidejűleg.

Az anyanyelv bizonyos típusú beszédhangjaira már a magzat is reagál az anyaméhben. A kommunikációs készség fejlesztése a fonológiai tudatosság megalapozásával kezdődik. Óvodás korban a gyermekek játszanak a nyelvvel: új értelmes vagy értelmetlen szavakat hoznak létre, rímelő szavakat keresnek, ritmusos mondókákat, versikéket mondogatnak. Ez nem más, mint a fonológiai tudatosság felé vezető út első lépése.

Adams (1990) a fonológiai tudat öt szintjét különbözteti meg:

1. A fonológiai egység nagyságának érzékelése (könnyebb a mondatokat szavakra bontani és a szavakat szótagokra, mint a szótagokat fonémákra);
2. A fonémák számának meghatározása egy szóban (könnyebb felbontani egy rövid szót, mint egy hosszú szót);
3. A fonéma helyzetének felismerése a szóban (a középhelyzetben lévő fonémák beazonosítása a legnehezebb, a szó utolsó hangjának beazonosítása könnyebb, legkönnyebbek a kezdő pozícióban álló hangok);
4. A szóban szereplő hangok fonológiai sajátosságainak felismerése (a folyamatosan hangzó fonémákat könnyebb felismerni, mint a csak nagyon röviden ejthető hangokat);
5. a fonológiai tudatosság különleges eseteinek beazonosítása (a rímelő és kezdő fonémák beazonosítása könnyebb, mint az összeolvasás vagy a szétbontás).

Ezek a szintek vagy legalábbis többségük, hatéves korra rutinszerűen működnek a legtöbb gyermekben.

A szintetikus olvasástanítási módszer (hangoztató-elemző-összetevő módszer) előkészítő szakasza ennek fejlesztését tűzi ki célul. Ebben a szakaszban kerül sor a gyermekek kommunikációs készségének megfigyelésére, fejlesztésére, a tiszta fonémahallás, -ejtés fejlesztésére, a hiányosságok pótlására, azaz a betűtanulás megalapozására. A betűtanítás szakaszában általában egyszerre történik a kis és a nagy nyomtatott és az írott kisbetűk tanítása. A graféma megtanulása, beazonosítása a hívókép nevének kezdő hangjának leválasztásával, majd értelmetlen és értelmes szótagok, rövid szavak olvasása következik. A készségfejlesztő szakaszban az olvasástechnika fejlesztése, az olvasás gyakorlása, a szövegértés kialakítása, megalapozása kerül előtérbe.

A módszer fontos sajátossága, hogy szótagolva tanít olvasni, megalapozva ezzel a helyesírás tanítását.

2. A konzorcium tagjai (1-3.) és feladataik

Az SZTE Informatikai Tanszékcsoportja alapkutatói és szoftverfejlesztési munkát végez beszédfelismerés és gépi tanulás témakörben.

Az SZTE JGYTF-i Kar Gyakorló Általános Iskolájának kutatócsoportja elkészített egy gyakorisági szótárt a hatévesek szóanyagából, amely az olvasástanítási rész szóadatbázisát alkotja. Az ország 14 gyakorlóiskolájában 500 gyerek hanganyagát rögzítettük a gépi feldolgozáshoz. Összeállítottuk a hívóképanyagot, kidolgoztuk a számítógéppel segített olvasástanítás metodikáját.

Az Óvoda, az Általános Iskola, a Diákotthon és a Gyermekotthon (Siketek Iskolája) a hallássérültek beszédoktatásának anyagából készített gyakorisági szótárt, hallássérült gyermekek hanganyagát rögzítette, didaktikát ír a BeMe végleges verziójához.

3. A gyakorisági szótárak létrehozása

A munkafolyamat első szakaszának részeredményeként létrejött egy gyakorisági szótár, amely relevánsan tükrözi azt a közel 2000 szót, amellyel egy 1. osztályos az olvasástanulás menetében a leggyakrabban találkozhat. A szótár létrehozásával olyan adatbázist kaptunk, amely több területen hasznosítható: beszédterápiák kidolgozásában, nyelvelvetszeti vizsgálatokban, tankönyvírásban, a tanítók mindennapi munkájában és egy szemantikai hálósztár elkészítésében.

Célunk a szótár elkészítésével az volt, hogy empirikus adatok alapján megállapítsuk, melyek azok a leggyakoribb szavak, amelyekkel egy első osztályos az olvasástanulás menetében találkozhat. Ez a szókészlet adja azt az adatbázist, amelyet hatéves tanulók közreműködésével az ország tizenöt helyén rögzítettünk; majd a szavak szegmentálásával megfelelő mennyiségű és minőségű fonémakészletet fogunk kapni a szoftver hanganyagbázisának kifejlesztéséhez (lásd később részletesen).

A szótár elkészítésének menete a következő volt:

(Munkánkhoz az OM által 2001/2002-ben engedélyezett tankönyvek listája alapján 13 elsős olvasókönyv szóanyagát használtuk fel.)

1. Az olvasókönyvek teljes szóanyagát számítógépre vittük, ezután javítottuk a hibákat.

2. Az olvasókönyvek szóanyagát a Wordcounter programmal összesítettük, és betűrendbe soroltuk. (Létrejött az első abszolút gyakoriságot mutató szótár.)

3. Ezután töröltük azokat a grafémasorokat, amelyek nem elemei a magyar nyelv szókészletének. Erre azért volt szükség, mert bár az olvasástanítás menetében nélkülözhetetlenek az olyan grafémasorok, amelyek a betűkapcsolások (összeolvasás) tanításához szükségesek (pl. am, ib, pa stb.), de nem elemei szókészletünknek, ezért nem kerülhettek be a gyakorisági szótárba.

4. A szókészletből töröltük a nem tartalmazó szavakat. Azokat a morféákat tekintettük tartalmazó szavaknak, amelyek a jelentésnek mind a négy szintjén megfigyelhetők (lexikai, grammatikai, pragmatikai és stilisztikai). Töröltük azokat a szavakat, amelyek a mondatban vagy a szövegben anafóra vagy kataforakötést kívánnak maguknak (az összes névmás, határozatlan számnevek és a nem tartalmazó határozószók), azaz antecedenst. Kihagytuk a felszabad morféákat, amelyek elsődleges funkciója valamilyen viszonyjelölés (névelők, névutók és segédigék), a kötőszókat, a módosítószókat és a tagadószókat, amelyek logikai formát vagy preszuppozíciót írnak elő. Technikai okokból töröltük azokat az igekötőket, melyek nem közvetlenül az ige előtt állnak, vagyis nincsenek az igével egybeírva. Töröltük a felelőszókat (igen, nem), mivel csak az eldöntendő kérdéssel együtt értelmezhetők, az indulatszavakat, mivel lexikai jelentésük függ a szövegtől.

Így a következő szófajokba tartozó szavak kerültek a gyakorisági szótárba: igék, főnevek, számnevek (határozott tö-, tört- és sorszámnevek), határozószók (valódi határozószók), főnévi igenevek, melléknévi igenevek (folyamatos és beállók), határozói igenevek.

Erre a felosztásra azért volt szükség, mert a BeszédMester szóanyagának létrehozásához csak olyan morféákat akartunk felhasználni, amelyeknek a hatévesek számára közvetlen lexikai jelentésük van.

5. Az azonos alakú szavakat egy szótári egységben szerepeltettük.

6. A toldalékos szavak besorolásakor a következő szempontokat vettük figyelembe:

a) Az igék rag és jel nélküli alakját, az Magyar értelmező kéziszótárnak megfelelően, önálló lexémaként kezeltük, valamint egy egységbe soroltuk azokat a képzett alakokat, amelyek nem változtatják meg az ige vonzatstruktúráját.

b) A ragos és jeles főnevek szintén önálló lexikális egységek, a képzős alakok új önálló lexémák.

A keresztnévek becézett alakjainál, ha egyértelműen el lehetett dönteni, hogy a becézett alak csak egy névhez tartozhat (pl. Misi → Mihály), akkor egy szótári egységgé vontuk őket össze, amennyiben egy becézett alak kétféle vagy több keresztnév alakváltozata is lehet (pl. Marci → Márton, Marcell), akkor a becézett alakot önálló szótári egységként hagytuk meg, és nem vontuk össze egyik keresztnévvel sem.

c) A melléknévek alapfokban kerültek a szótárba, a képzett alakok minden esetben önálló szótári egységként szerepelnek.

d) A számneveket a melléknévhez hasonlóan soroltuk be.

e) A főnévi igenevek ragozott alakjait egy szótári egységként szerepeltettük.

f) A befejezett melléknévi igenév nem szerepel önálló szótári alakként, az alapigével vontuk össze, mivel alakilag megegyezik a múlt idejű igével. A folyamatos és a beállók melléknévi igenevet önálló szótári alakként szerepeltettük, toldalékos alakjaikat egy szótári egységként kezeltük.

g) A határozói igenevek önálló szótári egységet alkotnak.

7. Az így létrejött szóanyagot csökkenő gyakorisági rendbe soroltuk. Ha a gyakorisági mutató több szó esetén megegyezett, az azonos indexszám alá tartozó morféákat betűrendbe soroltuk. (Létrejött a második szótár.)

Bár terveink szerint a 2000 leggyakoribb szó lett volna a BeszédMester szoftver alapja, de ez 1953 szóra módosult, mivel a 2000. szó olyan gyakorisági pontot metsz (9), amely előtt és után is szerepelnek ugyanilyen gyakorisági indexszel szóalakok. Ezért úgy döntöttünk, hogy a munkánkhoz azokat a szavakat fogjuk felhasználni, amelyek legalább tízszer szerepelnek, vagyis gyakorisági indexük eléri vagy meghaladja a 10-et. E szavak száma 1953. (Létrejött a harmadik szótár.)

Az *első szótár* tartalmazza a 13 első osztályos olvasókönyv összes **27.293** grafémasorát csökkenő gyakoriság szerint.

A *második szótár* már csak az általunk felállított kritériumrendszer alapján tartalmaz minősített szavakat tartalmazza csökkenő gyakoriság szerint. Ebben a szótárban **12.226** szóalak található.

A *harmadik szótár* azt az **1953** szót tartalmazza csökkenő gyakoriság szerint, amelyek legalább 10-es gyakorisági mutatóval fordultak elő a második szótárban. Ez a szóanyag képezi a BeszédMester szoftver adatbázisának alapját.

Gyakorisági „szó-tár” készült a hallássérültek speciális iskolai oktatásában a kommunikáció fejlesztéséhez használatos anyagok alapján. A hallássérültek beszédfejlesztésének módszeres eljárásai során rögzített szövegek, a súlyos fokban hallássérültek speciális iskolai oktatásában használatos anyanyelvkönyvek olvasmányai, valamint az intenzív nyelvi fejlesztési szakaszra ajánlott tantervi szókészletek adták az anyagot.

3. Az adatbázis további felhasználhatósága

Munkánk célja az is, hogy a gépi tanulás modern, statisztikai módszereit gazdagítsuk, továbbfejlesszük. A speciális szempontok alapján kialakított, áttekinthetően megszerkesztett és fonetikailag feldolgozott szóadatbázis ad alapot a program háttérben működő valós idejű, gépi fonéma-felismerés kialakítására. Az adatbázis felépítése és tartalma alapján nyelvészeti és beszédtechnológiai kutatásokra is felhasználható a továbbiakban.

4.1. A szóadatbázis felépítése

A szóadatbázis 500 adatközlő 100-100 szószintű bemondását tartalmazza. A gyakorisági szótár alapján szerkesztettük meg az 500 szóbemondó lapot.

Ezek felépítése a következő:

- Az első rész a 14 db magyar magánhangzót tartalmazza.
- A második rész 40 szóból áll. Ezek olyan tartalmas szavak, amelyek betűrendben követik egymást. Az első és második rész minden adatközlőnél azonos.
- A harmadik rész 60 szava adatközlőnként változó. A leggyakrabban használt 1953 szót osztottuk el előfordulási gyakoriságuk alapján, tehát egy-egy gyakori szó több lapon is szerepelhet.

Mivel az adatközlők kisiskolások, a bemondásokat tartalmazó szólapok az átlagosnál nagyobb (36-os) betűmérettel készültek.

1. táblázat: Példa egy bemondólapra

1. rész: a, á, e, é, i, í, o, ó, ő, ű, ú, ü, ū
2. rész: alma, ág, béka, cica, csiga, dió, dzé betű, dzsungel, egér, ég, fészek, gólya, gyerek, hegy, iskola, ír, játék, kakas, lepke, lyuk, maci, nap, nyúl, oroszlán, óra, ördög, őz, pók, róka, süni, szőlő, tulipán, tyúk, uborka, út, üveg, úrhajós, virág, zokni, zsiráf
3. rész: jó, húz, nyit, fej, kérdez, három, marad, rétes, szám, aludni, meleg, ősz, madzag, haladva, válaszoló, autó, lyukas, betű, tükröz, kíváncsi, áll, lúd, lel, Füles, néz, könyvtár, galamb, szó, farkas, végez, hoz, karika, kár, kis, alkot, téli, mély, mell, köszön, Imre, Gyuri, van, hall, fut, róka, pap, nagy, zaj, olvas, fehér, mondat, érdekes, fiú, ejt, kész, fa, ész, egy, mos, fűz

Az 500 kisiskolás 7000 magánhangzót és 50 000 szót olvasott a számítógépbe, amely összességében 57 000 bemondást jelent.

4.2. Az adatközlők kiválasztása

Adatközlőink 6-7 éves kisiskolások az ország 14 gyakorlóiskolájából. Az 500 gyerek (250 lány, 250 fiú) kiválasztásában fő szempontunk az volt, hogy minél közelebb legyenek az olvasástanulás kezdeti szakaszához, mivel a BeMe majdani felhasználói ebbe a korosztályba tartoznak.

4.3. A hangfelvételek helyszínei

Elvi kiindulásunk az volt, hogy úgy jelöljük ki a felvételek helyszínét, hogy az minél jobban megfeleljen a magyar nyelvjárási régióknak. Tettük ezt azért, hogy a BeMe szoftvert az ország bármely területén élő gyerek eredményesen tudja használni.

Készítettünk felvételeket lakótelepi, illetve belvárosi iskolában is.

2. táblázat: A felvételek helyszíne és ideje

Város	Az iskola neve	Nyelvjárási régió	Régióon belüli csoport
Szeged	Tabán Általános Iskola	Dél-alföldi	Szeged környéki
Szeged	SZTE JGYTFK Gyak. Ált. Isk.	Dél-alföldi	Szeged környéki
Győr	Apáczai Csere János Tanító- képző Főiskola Gyak. Ált. Isk.	Közép-dunántúli- kisalföldi	Észak-dunántúli
Pécs	Pécsi Tudományegyetem I.sz. Gyak. Ált. Isk.	Dél-dunántúli	Észak-baranyai
Szekszárd	PPF Gyak. Ált. Isk.	Dél-alföldi	Baja környéki
Kaposvár	K.Egyetem Cs.V. M. Ped. Főisk.Gyak. Ált. Isk.és Gimn.	Dél-dunántúli	Közép-somogyi
Baja	Eötvös J. Főiskola Gyak. Ált. Isk.	Dél-alföldi	Baja környéki
Eger	Eszterházy K. Főisk. 2.sz. Gyak. Ált. Isk.	Palóc	Déli tömb Eger vidéki
Nyíregyháza	Ny. F. Bt. és Műv. K. A. Cs. J. Gyak. Ált. Isk.	Északkeleti r.	Szabolcs-szatmári

Város	Az iskola neve	Nyelvjárási régió	Régió belüli csoport
Sárospatak	Miskolci Egyetem Com. Tanítóképző F.K.Á.J.	Palóc	Keleti tömb Keleti palóc
Debrecen	Kölcsey F. Ref. Tanítók. Főisk. Gyakorlóisk.	Tisza-Körös vidéki	Hajdú-bihari
Békéscsaba	Békéscsaba 10. sz. Általános Isk.	Dél-alföldi	Szeged környéki
Budapest	ELTE Tan- és Óv. F. K. Gyak. Ált. Isk.	*Budapest	-----
Kecskemét	K. Tanítók. Főisk. Kar Petőfi S. Gyak. Ált. Isk.	Dél-alföldi r.	Kiskunsági cs.

* Budapestet külön régióként kezeljük a település nagysága, lakóinak száma és összetétele miatt.

Az anyaggyűjtés professzionális volt, mert a terepmunkában (a felvételek készítésében) szakemberek: nyelvészek és fejlesztő pedagógusok vettek részt.

Az anyaggyűjtés egy-egy adatközlőnél 2-10 percet vett igénybe. Az időkülönbség egyéni sajátosságokból adódott (eltérő olvasási tempó, illetve készség szint).

Számolnunk kell azonban az aktív módszer azon hátrányával, hogy a felvételek során az interjúhelyzet megnöveli a gyerekek nyelvi önkontrollját, s a formális beszédhelyzet, a magyar köznyelv kívánalmait szerint olvassák a szavakat.

Meg kell említenünk azt a nyelvi sztereotípiát is, amely csak erős megszorítással igaz ugyan, hogy Magyarországon a falusiak beszélnek nyelvjárásban, a városiak pedig köznyelven. A gyakorlóiskolákat úgy választottuk ki, hogy az az ország minél több régiójának nyelvhasználatát tükrözze.

A regionális nyelvhasználat és az életkor azon összefüggését is szem előtt kell tartanunk, mely szerint az idősebbek jobban őrzik a nyelvjárási vonásokat, mint a hat év körüli kisiskolások.

4.4. Az adatházis hanganyaga

A BeMe hanganyaga korlátozottan érhető el, az adatházis struktúrájának specifikációja nyilvános. Ennek célja, hogy az adatházis felhasználható legyen más kutatásokban pl.: a gépi beszédfelismerés más alkalmazásaiban, és nyelvészeti (fonetikai, fonológiai, szociolingvisztikai) kutatásokban.

Az adatházisban megtalálható a digitálisan tárolt hanganyag. A hullámforma mellett a hozzájuk tartozó ortografikus karaktereket is rögzítettük. A teljes hanganyagot anno táltuk és szegmentáljuk.

4.5. A hanganyag annotálása

Az annotálás azt jelenti, hogy minden hangfájl mellé egy címkefájl került, amely a hangfájl paramétereivel és tartalmával kapcsolatos változókat tartalmazza. A BeMe hanganyagának annotálásánál informatikai, nyelvi és társadalmi változókat vettünk figyelembe. Ezeket a SpeechDat-E és a The Budapest Sociolinguistic Interview alapján dolgoztuk ki. A SpeechDat személyfüggetlen beszédfelismerők betanítására alkalmas adatházisok létrehozásának szabályrendszere, melyet az Európai Közösség által létrehozott szakértői bizottság állított össze. A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú az MTA Nyelvtudományi Intézetében készült magyar nyelvi szociolingvisztikai kutatás angol nyelvű leírással.

Az általánosan elfogadott szempontokon túl specifikus mutatókat is felhasználtunk.

Az elhangzott szövegek lejegyzésére a nyelvészetben általában az IPA szimbólum-rendszert használják. Ez a jelölésrendszer nem illeszkedik a számítógép billentyűzetéhez, ezért a nemzetközi SAMPA jelölésrendszerrel dolgoztunk.

5. Összegzés

A BeszédMester tehát olyan gépi tanuláson alapuló szoftver, amely hívóképek segítségével összekapcsolja a fonéma-grafémákat úgy, hogy az alkalmas legyen beszédjavítás-terápiára és az olvasástanításra. A hangosolvasás technikájának elsajátítása során a gyermek a szövegszönyi hangcsoportot hangokból, szótagokból tanulja meg előállítani úgy, hogy a szónál kisebb egységeket, a betűket megfelelteti az akusztikus jeleknek, a hangoknak.

Jelenleg a program tesztelése folyik. Az előzetes eredmények azt mutatják, hogy a gyerekek szívesen dolgoznak a szoftverrel, hiszen a motiváció nyilvánvaló; a gyerekek akár egyedül is képesek a számítógépes programmal „játszani”, illetve játszva tanulni abban a korban és annyi idő alatt, amely számukra a legalkalmasabb.

IRODALOM

1. Adams, M. I.: Beginning to read: Thinking and learning about print. MIT Press, Cambridge, 1990.
2. Bácsi János – Kerekes Judit: Az első osztályos olvasókönyvek szóanyagából készült gyakorisági szótár „Van szó” Módszertani Közlemények. 2003. II. szám 52-57.
3. Benkő László: Az írói szótár (1979) Akadémiai Kiadó, Budapest.
4. Bishop, C. M. (1995) Neural Networks for Pattern recognition. Oxford: Oxford University Press.
5. Kiss, J.: Magyar dialektológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
6. Kontra, M., Váradi, T., The Budapest Sociolinguistic Interview: Version 3. Linguistics Institute, Hungarian Academy of Science, Budapest, 1997.
7. Paczolay Dénes, Tóth László, Kocsor András és Kerekes Judit (2002) Gépi tanulás alkalmazása egy fonológiai tudatosság – fejlesztő rendszerben. Alkalmazott Nyelvtudomány, II. évfolyam 2. szám 55-67.
8. Pollak, P., Cernocky, J., Boudy, J., Choukri, K., Heuvel, H., Vicsi, K., Virag, A., Siemund, R., Majewski, W., Sadowski, J., Staroniewicz, P., Tropf, H., Kochanina, J., Ostrouchov, A., Rusko, M., Trnka, M.: SpeechDat(E) –Eastern European Telephone Speech Databases. Proceeding LREC' 2000 Satellite workshop XLDB – Very large Telephone Speech Databases, 29 May 2000, Athens
9. Version 3. Linguistics Institute, Hungarian Academy of Science, Budapest, 1997.
10. Vicsi, K., Tóth, L., Kocsor, A., Gordos, G., Csirik, J.: MTBA-Magyar nyelvű telefonbeszéd-adatbázis, Híradástechnika, LVII. 2002/8, Budapest, pp. 35-43.
11. Wels, J. at all: Standard Computer-Compatible Transcription. Esprit Project 2589 (SAM), Doc.no. SAM-UCL-037. London: Phonetics and Linguistics Dep., UCL, 1992.

PALLÁNÉ SZÉNÁSI MAGDOLNA

főiskolai adjunktus

Szent István Egyetem Főiskolai Kar

Idegennyelvi- és Irodalmi Tanszék és Lektorátus

Felnőttnyelvoktatás az Electroluxnál

A jászberényi, elsősorban háztartási készülékeket gyártó vállalat igen sikeres és eredményes, különösen, amióta a rendszerváltás utáni években a világ élvonalába tartozó svéd világcég, az Electrolux egyik fontos európai bázisává nőtte ki magát.

A külföldi kapcsolatok annyira fontosak, hogy nyelvtudás nélkül elképzelhetetlen a napi munkavégzés. Elengedhetetlenül szükséges az ügyintéző dolgozók idegennyelvtudása.

A hivatalos nyelv az angol, de ezen kívül hasznos és kívánatos más nyelvek ismerete is. Egy-egy részterületet, pl. a logisztikát, a műszaki fejlesztést, a minőségbiztosítást, a központi irányítást más-más országokban lévő központokból végzik, ezért az összehangolt munkavégzés érdekében szükség van a zökkenőmentes kommunikációra. A hivatalos és a személyes kapcsolatok egyaránt fontosak, ezeket nehéz lenne szétválasztani.

Az Electrolux vezetői fontosnak tartják, hogy dolgozóik idegen nyelveket tanuljanak, tudjanak, megbecsülik törekvő dolgozóikat, akik nyelvtudásuk révén értékesebb, szakképzettebb munkaerővé válnak. Támogatják a nyelvtanfolyamokat, elsősorban az angolt, de más nyelvek oktatása elől sem zárkóznak el. Német, olasz és francia nyelv oktatása is folyik szervezeten, de személyesen ismerek olyan dolgozókat is, akik önszorgalomból pl. svédül, görögül, finnül vagy törökül tanulnak.

Főleg a magas pozíciókat betöltő szakemberek soraiban vannak olyanok, akik néhány évig külföldön dolgoznak, nemegyszer egymás után különböző országokban lévő Electrolux cégeknél, ahogy a vállalat érdeke megkívánja.

A vezetők és a középvezetők sűrűn utaznak külföldi tárgyalásokra, tapasztalatcserékre, mndez hozzátartozik a munkájukhoz.

Az idegen nyelvű e-mailek, faxok és telefonok természetesen, naponta tucatjával érkeznek a különböző osztályokon dolgozó szakemberekhez. Nemcsak a szakmájukban, de általánosságban is tájékozottnak kell lenniük, naprakész nyelvtudásra is szükségük van.

Mivel *felnőttekről* van szó, tanulmányaik során mindannyian találkoztak már valamilyen idegen nyelvvel, de fő érdeklődési körük nem maga a nyelv. Speciális a helyzetük, ennek megfelelően kell őket idegen nyelvre tanítani.

Személy szerint nyolc éve oktatok német nyelvet ennél a nagyvállalatnál. Tapasztalataimat szeretném megosztani kollégáimmal, leendő kollégáimmal, és azokkal az érdeklődő kívül-állókkal is, akik szeretnének bepillantást nyerni ebbe a munkába.

Kiemelném az oktatómunkához elengedhetetlenül szükséges differenciálás, flexibilitás jelentőségét.

Többféle csoport létezik ugyanis, rendkívül heterogén az összetételük, a résztvevő hallgatók nagyon különbözőek. A különbségeket a következő területeken lehet leginkább észlelni:

- tudásszint,
- képességek, alkati tulajdonságok,
- tanulási módszerek,
- pillanatnyi állapot,
- elvárások, érdeklődési körök,
- munkahelyi pozíció,
- életkor, nem.

Ha rátekinünk a listára, láthatjuk, hogy a sort folytathatnánk, és még ezeket a különbözőségeket is tovább bonthatnánk.

A *tudásszint* pl. vonatkozhat a szókincsre, a hallott vagy írott szöveg értésére, a nyelvtani ismeretekre, a kommunikációs képességekre stb. A passzív ismeretek önmagukban még nem döntő jelentőségűek, személyenként eltérően hasznosítják őket. Vannak, akik csekély szókincs és alapvető nyelvtani ismeretek birtokában is bátran kommunikálnak, és valamilyen módon megoldják a problémáikat, mások meg sem mernek szólalni, vagy le sem mernek írni egy mondatot sem, míg minden elemét nem ellenőrizték, hogy nyelvileg, stilisztikailag minden helytálló-e.

Vannak olyan hallgatók, akik teljesen kezdő szintről jutottak el jó középfokú nyelvtudásig, mások meglévő alapismereteiket szeretnék frissen tartani vagy bővíteni, olyanok is vannak, akik középfokú tudásszintről jutottak el a felsőfokú általános nyelvvizsgáig, illetve szaknyelvi vizsgát tettek.

Képességek tekintetében is különböznek a hallgatók, bár valamennyien rendkívül jó általános szellemi adottságokkal rendelkeznek. Főiskolát, egyetemet végzett emberekről van szó, akik intelligensek. Gyorsan megértik az újat, és logikusan tanulnak. Érdeklődéssel, jó hangulatban telnek az órák. Nem kell a motivációval, a fegyelmetlenséggel küzdeni, mint esetleg az iskolások esetében. Gondolkodásuk magas szintű, ennek megfelelően az olvasott szöveg értése az erősségük.

Vannak, akik igen gyorsak, mások igénylik a többszöri ismétlést, ellenőrzést. Az auditív típusú személyek hallás után képesek eredményesebben tanulni, a vizuális típusú hallgatók jegyzetelnek és szótárt vezetnek, a házi feladatokat írásban is elkészítik.

Módszereik is különbözőek. Vannak, akik deduktív módszerrel érnek el könnyebben eredményeket, tehát a mondatokból vezetik le a szabályszerűségeket, mások először szeretik megismerni a szabályokat, a nyelv egyes kisebb elemeit, és azokból építik fel mozaikszerűen a mondanivalójukat.

Vannak, akik több órán keresztül is képesek nyelvtanulással foglalkozni, mások nem. Vannak, akik egyszerre csak egy típusú feladatot készítenek el, pl. csak szavakat tanulnak, vagy csak nyelvtani gyakorlatokat végeznek. Nem szeretnek többfelé figyelni.

Mivel felnőttekről van szó, akiknek már kialakult és megrögzött tanulási stratégiáik vannak, módszereikbe nem szerencsés erőteljesen beavatkozni, legfeljebb ajánlani érdemes. Végül is minden módszer jó, ha eredményes.

Pillanatnyi állapotuk is nagyon különböző lehet. Ez függ pl. attól, mennyire kimerítő napok állnak előttük vagy mögöttük. Ha valaki előző éjjel jött meg egy tárgyalásról, nem várható el tőle, hogy felkészülten érkezzen az órára, és végig tudja figyelni azt. A családi események is befolyásolhatják órai teljesítményüket. Látható tehát, hogy még egyetlen tanuló személy esetében is differenciált módszereket kell alkalmaznia a tanárnak, és alkalmazkodnia kell az adott helyzethez.

A hallgatók *nyelvórákkal szembeni elvárásai* is igen különböznek. A legtöbben egy-két éven belül szeretnék elérni, hogy munkahelyi ügyeiket jól el tudják végezni. Ezt eddig még minden esetben meg is tettük. Vannak, akik megelégszenek azzal, ha globálisan értik, amiről szó van, de ők vannak kevesebben. A többség igényes, jó alapokat szeretne először megszerezni, vannak, akiket zavar, ha a nyelvtant nem értik elég mélyen és tudatosan, vannak, akik az új helyesírást is tudni akarják, olyan hallgatóm is volt már, aki a zsargont, a közmondásokat is ismerni akarta, volt, aki különböző tájszólással beszélő partnerei kiejtését szerette volna a telefonban minél jobban megérteni, másokkal a kiejtés fejlesztése volt a célunk.

Olyanok is vannak, akik szaklapok olvasását tartják a legfontosabbnak, a beszéd nem fontos számukra, munkájukhoz az írott szöveg értése a fontosabb. Akik rendszeresen járnak konferenciákra, sokat utaznak, a hétköznapi nyelv fordulatain túl a kulturális, a viselkedési szabályokkal is örömmel ismerkednek. Megint mások, akik sok e-mailt kapnak és írnak, az írott nyelv szabályszerűségei iránt érdeklődnek. Természetesen megfelelő alapok nélkül nem lehet egyetlen részterületet sem eredményesen fejleszteni.

Munkahelyi pozíciót tekintve előfordul, hogy főnök és beosztott egy csoportba kerül. Mivel emberi kapcsolataik jók, ritkán adódik probléma, ha valamelyikük nem tud valamit, vagy esetenként hibázik, nincs igazán jó formában.

A magasabb pozícióban lévők és időnként a középvezetők is annyira megterheltek, hogy egy-egy órára teljesen készületlenül jönnek, vagy el sem tudnak jönni. Egy magas pozícióban lévő, a nagy felelősség miatt állandóan stresszben lévő embertől nem várható el, hogy esetleg többször végighallgasson számára már ismert dolgokat vagy érdektelen információkat. Az ilyesmi a többiek esetében sem szerencsés, hiszen az időrablást senki sem szereti. Viszont a magasabb beosztásban lévőtől elvárják a magas szintű nyelvtudást, az ő esetükben a külföldi partner sem tolerálja a hibákat, a tévedéseket, így sokszorosan nehéz helyzetben vannak. Szerencsére munkabírájuk és kitartásuk átsegíti őket ezeken a nehéz pillanatokon. A házi feladatokat elkészítik, és így a hiányzás miatti hátrányaikat csökkenthetik. A sokszor hosszú utazások alatt magukkal viszik kazettáikat, és nagyon sokat tanulnak önállóan is. Az idő effektív kihasználása miatt jobbak a kisebb, homogénebb csoportok, ha van rá lehetőség, inkább ilyeneket célszerű létrehozni.

Életkor és nem tekintetében fiatalok és idősebbek, nők és férfiak egyaránt sikeresek lehetnek a nyelvtanfolyamokon. Közel azonos arányban tanulnak mindkét nembeliek, fiatalabbak és idősebbek is.

A jó munkakapcsolat fontos, és sikerélményt, örömet nyújt a tanárnak is. Mi lehet a feladata tehát az ilyen csoportokban a tanárnak?

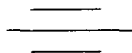
A legfontosabb, hogy személyre szólóan mindenkinek azt nyújtsa, amire a legnagyobb szüksége van, és mindezt a lehető legrövidebb időn belül, tehát hatékonyan.

A minőség, az eredményesség, az idő is nagyon fontos tényező, és úgy kell megoldani a szervező, irányító munkát, hogy a hallgatók ne érezzék feszítettnek a tempót, ne legyen kapkodás vagy feszültség. A jó légkör alapfeltétele a jó munkának.

A tanár nincs tehát könnyű helyzetben, minden szituáció egyedi és egyszeri, problémák itt is vannak, csak más jellegűek, mint a gyerekeknél. A hallgatók elfogadják és tolerálják a tanári kompetenciát, az irányító, segítő munkát. Ez így is van rendjén, hiszen mindenki a saját szakterületéhez ért a legjobban. A kölcsönös tisztelet jellemzi az órák légkörét.

Szerencsére a tárgyi feltételek is jók. A vállalat beszerzi a megfelelő könyveket, hangkazettákat, újabban sokféle internetes anyag és szótár is rendelkezésünkre áll. Talán otthoni, önálló tanulásra alkalmas CD még kevés van. Ismereteim szerint dolgoznak a fordítóprogramokon is, amelyek nagyon megkönnyítik majd mind a tanárok, mind a hallgatók munkáját.

A fejlődés tehát óriási, és nem áll meg. A tanfolyamok azt bizonyítják, hogy felnőtt korban is lehet és kell is nyelveket tanulni, ez nemcsak az egyén, hanem a közös eredmények szempontjából is fontos. Az itt tapasztalt együttműködés meggyőzheti az esetleg még kételkedőket, hogy nálunk is megvalósítható a többnyelvű Európa, amely az Electroluxnál már létező valóság.

CSIDEI IMRÉNÉ
történelem szaktanár
Bercsényi Miklós Általános Iskola
Szombathely

Bercsényi Miklós és kora

– EGY JUBILEUMI VETÉLKEDŐ 2. FORDULÓJA –

1. feladat

Narrátor:

A rodostói házban már találkozhattatok az emigráció legmarkánsabb egyéniségeivel. Ismerkedjünk meg azokkal is, akik velük együtt meghatározó szerepet játszottak történelmünk alakulásában! Röviden bemutatkoznak nektek, ti pedig írjátok le azoknak a személyeknek a nevét, akikét a bemutatkozás során felismertétek.

1. Három hónapig hősiesen védtem a várat. A túlerővel boldogultam, de az árulókkal tehetetlen voltam. Ennek ellenére én lettem Európa legbátrabb asszonya.

2. Kalandos körülmények között segítettem a magyar főúri fogoly szökését a bécsújhelyi börtönből. Így rontottam el Lipót császár „vadászátát”. Meggyötört testem végső nyugalmat a kőszegi temetőben talált.

3. Sókereskedelemmel is foglalkoztam, majd küldöttséget vezettem idegen honba. Tiszántúlon, Felvidéken és Erdélyben harcoltam a szabadságért. Két összekülönbözött kuruc csapat békítése közben életemmel fizettem a viaskodásban.

4. Hannibál vagyok, de nem az Alpokon, hanem a Rába folyón keltem át csapataimmal.

5. Nyitra vármegyei katonaként csatlakoztam a kuruc harcosokhoz. Vitézségemmel, vakmerő portyázásaimmal gyorsan kiérdemeltem a „Rákóczi villáma” nevet. A trencsényi csata után megbottlottam, villámból egy-kettőre áruló lettem.

6. Kis testi hibával rendelkezem, a csatákban mindig élen jártam. Katonáim fizetéséről rendszeresen gondoskodtam, a portyázásokat megtiltottam. Ezért kaptam a „Jótevő János” nevet.

7. Habsburg megbízásból, békéltetési szándékkal kerültem a fejedelem udvarába. Hamarosan Rákóczi uram meggyőződéses híve lettem. Parancsmegszegés miatt árulás gyanújába, majd börtön-

be kerültem, ahonnan csak a végső összeomlás előtt szabadultam. Lengyel emigrációban hajtottam fejem örök nyugalomba.

8. Én voltam a magyar fejedelem bizalmasa hosszú éveken át. Szépen emelkedtem a katonai ranglétrán. Mégis én tettem le a fegyvert a fejedelem tudta és beleegyezése nélkül.

9. Kilencévesen lettem Magyarország királya. Rengeteget háborúztam, de sosem buktam el. Mai szölvé élve: tudtam kompromisszumokat kötni. Én vagyok talán az egyetlen az uralkodók között, aki a halála után is békét kötött.

10. A fűbe hasaltam, tenyeremet a szám elé tettem, és elkezdtem kakukkolni.

Megoldási idő: 3 perc

2. feladat

II. Rákóczi Ferenc:

Legjobb barátommal és harcostársammal egy vadászaton ismerkedtem meg. Kezdetben ő sem bízott bennem, mint a magyar főurak többsége. Idegenben nevelkedtem, német ruhában jártam. A sors azonban úgy döntött, hogy nekünk találkozni és barátkozni kellett. Egyre jobban megismertük egymást, s hamar kiderült, céljaink közösek: szabadság, függetlenség.

Ti mennyire ismeritek jóbarátomat? Az életével kapcsolatos totó megoldásával bizonyítsátok be, hogy nagyon jól! Megoldáskor mindig a helyes választ karikázzátok be!

Totó

1. Mikor született Bercsényi Miklós?

- 1. 1655
- 2. 1665
- X 1725

2. Hol született?

- 1. Temetvény
- 2. Temesvár
- X Munkács

3. Hányszor vett részt Buda ostromában?

- 1. Egyszer
- 2. Kétszer
- X Háromszor

4. Milyen rangot kapott Buda visszafoglalása után?

- 1. Főkapitány
- 2. Főispán
- X Ezredes

5. Milyen állat látható a Bercsényi család címerében?

- 1. Egyszarvú
- 2. Kétszarvú
- X Orrszarvú

6. Melyik Vas megyei helységben járt Bercsényi Miklós?

- 1. Vép
- 2. Szombathely
- X Győrvár

7. Mi volt a célja Vas megyei látogatásának?

- 1. Hadat vezetett
- 2. Diplomáciai küldöttséget vezetett
- X Leánykérés

8. Miért kellett Lengyelországba menekülnie 1701-ben?

- 1. Merényletet terveztek ellene
- 2. Összeesküvést terveztek ellene
- X Elfogatóparancsot adtak ki ellene

9. Kivel találkozott Lengyelország fővárosában?

- 1. Esze Tamás
- 2. Rákóczi Ferenc
- X Thököly Imre

10. Hol találta meg a kuruc küldöttség?

- 1. Varsó
- 2. Brezan
- X Kassa

11. Hol lépte át csapataival a magyar határt?	13. Mikor hunyta le a szemét örökre?
1. Zavadka	1. 1715
2. Szob	2. 1720
X Dunaszerdahely	X 1725
-
12. Hogyan alakult élete a szabadságharc bukása után?	14. Hol érte a halál?
1. Börtönbe került	1. Orsova
2. Emigrált	2. Konstantinápoly
X Hűségesküt tett	X Rodostó

Megoldási idő: 5 perc

3. feladat

II. Rákóczi Ferenc:

A nemzetközi helyzet is kedvezett a szabadság zászlóinak kibontásához, hisz a Habsburgok adózó küzdelmet vívtak Franciaországgal. Katonai erejük jelentős részét lekötötte a spanyol örökösödési háború. Úgy gondoltuk, hogy a franciákkal szövetségre még nagyobb lehet az esélyünk a győzelemre. Ezért táviratban értesítettem a francia uralkodót a harc megindulásáról. Táviratom azonban 10 tárgyi tévedést tartalmaz.

Aláhúzással jelöljétek a hibákat, s föléírással javítsátok ki!

*Bonaparte XVI. Lajos
Versailles
Franciaország*

A sárospataki várban Bottyán János felkért, hogy álljak az elkeseredett tiszaháti parasztság élére. A vezetést vállaltam. A követeknek átadtam a „Sum Deo pro Patria et Libertate” feliratú piros-fehér-zöld selyemzászlót.

A bujdosók kibontották a lobogókat, megkezdődött a polgárháború. Nagy Sándortól is segítséget kértem.

Brezán, 1701. május 15.

*I. Rákóczi Ferenc
magyar főúr
a szabadságharc vezetője*

Megoldási idő: 5 perc

4. feladat

A fejedelem krónikása:

Az Isten áldjon meg mindenkit! A nagy fejedelem és Bercsényi Uram krónikaírója vagyok. Megírtam a szabadságharc történetét, amit festők és rajzolók képekkel illusztráltak. Hogy művem hiteles és tökéletes legyen, a segítségeteket kérem. A képeket megadom, de a képek alatti magyarázó szöveget nektek kell megszerkeszteni. (Segítség: Mit látsz? Mit ábrázol?)

Képrejtvény

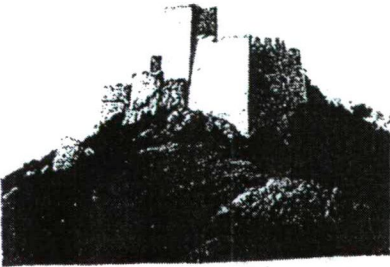
1. _____

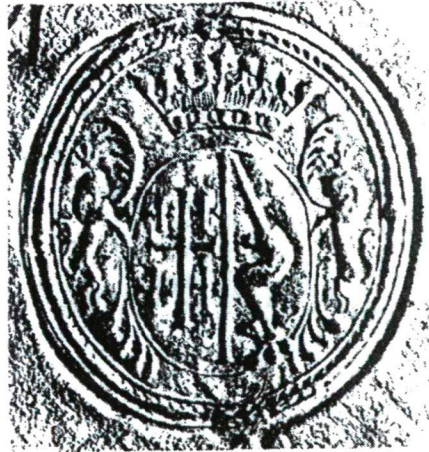
2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

7.

6.

[illegible]

Den 14de af Majen, hijs er søgth Majen Officeren tilværelsen. Si es igangs-
ellen, hermedskeds es miden vider kaptenen sig, og der Majen indskil-
kentsis indskrives i kaptenens indskilte Taktiske Rådets Overvågnede Sæde-
rude Majen indskilte indskilte mig vider es mai mig indskilte indskilte
indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte
1. reg. indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte
es miden indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte
Officeren indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte
te indskilte es es indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte
indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte
indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte indskilte

8.

9.

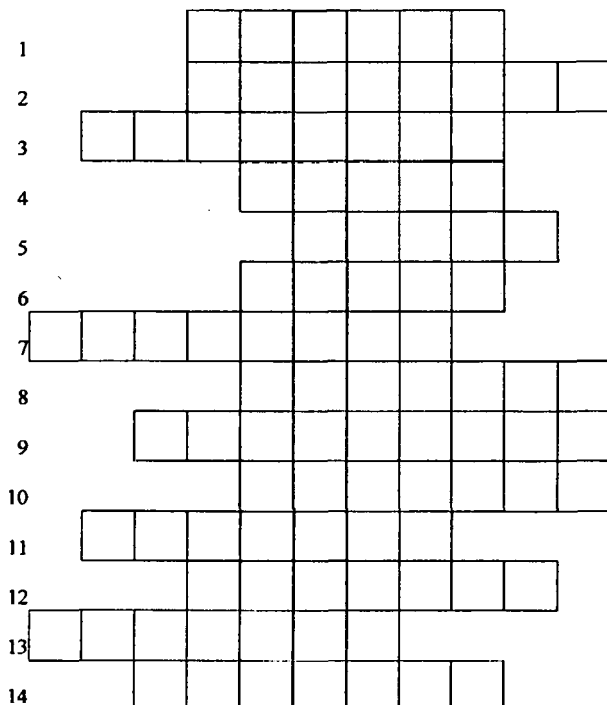

10.

5. feladat

Krónikás:

A tiszaháti felkelők szervezetlen, vezér nélküli serege 1703 nyarán még vereséget szenvedett a németekből és magyar nemesekből álló hadaktól. Miután június közepén II. Rákóczi Ferenc is hazaérkezett, megfordult a hadiszerencse. A felkelők győzelmet győzelemre halmoztak. Ha megfejtitek a keresztrejtvényt, a függőleges sorban a szabadságharc egyik jeles hadvezérének nevét kapjátok.

1. Német katona
2. Ezen az országgyűlésen választották vezérlo fejedelemmé II. Rákóczi Ferencet
3. A szabadságharc rézpénze
4. Leveleit képzeletbeli nagynénjének írta
5. Itt született II. Rákóczi Ferenc
6. Ebből a helységből származott Esze Tamás
7. Itt tört ki a felkelés a szabadságharc előzményeként
8. A szabadságharc utolsó csatájának helyszíne
9. Önkéntes száműzetés
10. II. Rákóczi Ferenc mostohaapjának családi neve
11. Ezt a várat védte Zrínyi Ilona
12. Ebben a városban halt meg Bercsényi Miklós
13. A dunántúli hadak vezetője
14. Ő szöktette meg II. Rákóczi Ferencet a bécsújhelyi börtönből

Ki a hadvezér? Mikor győzött? Hol volt az ütközet?

Megoldási idő: 10 perc

6. feladat

Bercsényi Miklós:

Minden csapatból kérek egy önként jelentkező, bátor versenyzőt! A feladata az lesz, hogy húz egy borítékot, amelyben egy tárgy vagy fogalom neve olvasható. Ezt a tárgyat vagy fogalmat úgy kell beszédenélkül, jelekkel, jelzésekkel, mozgással bemutatni, eljátszani, hogy a csapat 2 tagja 1 perc után meg tudja mondani a tárgy vagy fogalom nevét.

A borítékban olvasható szavak:

1. kuruc talpas	5. fegyverletétel
2. trónfosztás	6. egyszarvú
3. libertás (rézpénz)	7. bujdosik (száműzetésbe vonul)
4. sarkantyú	8. kakukk

7. feladat

Krónikás:

Harcunk sikerei és kudarcai, majd a vereséget követő évtizedek keservei a költészetben és a zenében is hangot kaptak. Minden csapatnak egy kérdésre kell válaszolnia úgy, hogy 1–9-ig mond egy számot, s a megnevezett szám alatti kérdésre kell felelni!

1. Mondjatok 3 a 17. században Magyarországon kedvelt és használt hangszert!
2. A harcok közben táncdalok születtek a katonák körében. Nevezetek meg legalább egyet!
3. Melyik építészeti stílus bontakozott ki hazánkban a 17. század elején?
4. Ki mondta? „Felszakadtak a híres magyar nemzet sebei.”
5. Egy híres Rákóczi kori műből idézek. Mi a címe? „Nincs becsületi a katonának, mint volt régentén a kurucoknak.”
6. Ki volt a hangszeres zene első jelentős képviselője hazánkban?
7. Ki volt az az egyházi méltóság (püspök), aki hangszeres csoport működését tette lehetővé?
8. Milyen mondák őrzik Bercsényi Miklós emlékét? Nevezetek meg legalább hármat!
9. A szabadságharc vezetői közül kiknek az emléktábláját láthatod Szombathelyen? Legalább hármat mondjatok!

8. feladat

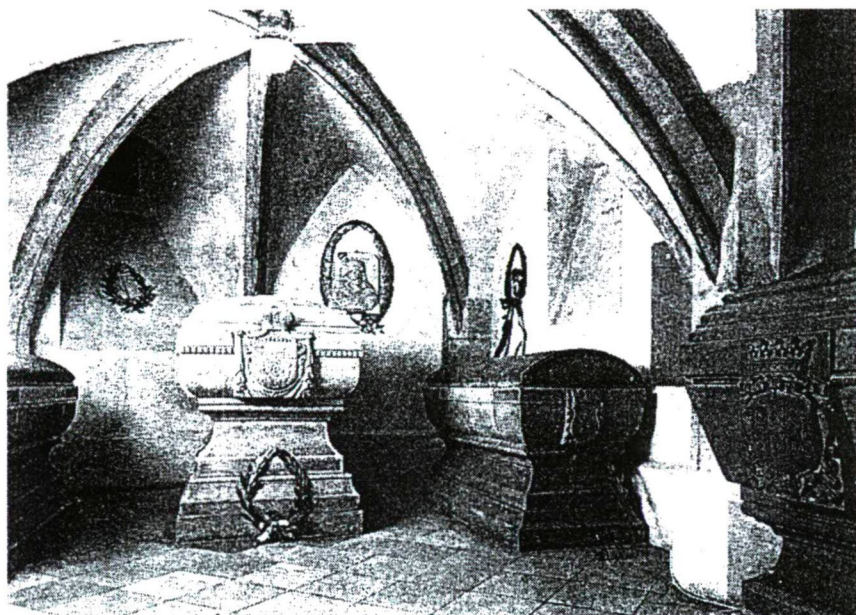
Bercsényi Miklós:

„Búval vagyok bővelkedő,
Sok nyomorúság szenvedő.
Elhagylak én, áldott haza,
Nem láthatlak soha-soha!”

(Magyar népdal: *Megjártam a hadak útját*)

A szeretett magyar földtől távol, idegenben ért a halál. Már lelkem megnyugodott, mert szülőföldem szép határát megláthattam nagy sokára. Ha a borítékban levő mozaikképet összerakjátok, megtudhatjátok, hogy a hazáért élt hű kebel, földjét termékenyítve, hol hamvadt el. Szelleme itthon maradt, s tettekre inti az utódokat.

Mit látsz?
 Hol található?
 Stílus?
 Mikortól látható?

Megoldási útmutató

1. feladat

1. Zrínyi Ilona	6. Bottyán János (Vak Bottyán)
2. Gottfried Lehmann (Lehmann kapitány)	7. Forgách Simon
3. Esze Tamás	8. Károlyi Sándor
4. Hannibal Heister	9. I. József
5. Ocskay László	10. Mikes Kelemen

Minden helyes válasz: 1 pont

Összesen: 10 pont

2. feladat

Megoldás: 2, 1, 2, X, 1, 1, X, X, 2, 2, 1, 2, X, X

Minden helyes válasz: 1 pont

Összesen: 14 pont

3. feladat

Hiba:	Jó megoldás:
1. Bonaparte	1. Bourbon
2. XVI.	2. XIV.

3. sárospataki	3. Brezán
4. Bottyán János	4. Esze Tamás
5. Sum	5. Cum
6. piros-fehér-zöld	6. piros
7. polgárháború	7. szabadságharc
8. Nagy Sándor	8. Nagy Péter (I. Péter)
9. 1701.	9. 1703.
10. I. Rákóczi Ferenc	10. II. Rákóczi Ferenc

A hiba aláhúzása: 1 pont
 A hiba javítása: 1 pont
 Összesen: 20 pont

4. feladat

Képek alatti magyarázó szöveg:

1. Bercsényi Miklós	6. II. Rákóczi Ferenc nagy pecsétnyomója
2. Mátyóki Ádám	7. Libertás. A szabadságharc rézpénze
3. Bercsényi Miklós aláírása	8. A Brezáni Kiáltvány első sorai
4. Temetvény. Bercsényi Miklós születési helye	9. A (nagy)majtényi fegyverletétel
5. Bercsényi Miklós pecsétnyomója	10. Mikes Kelemen

Minden pontos megfogalmazás: 2 pont
 Pontatlanság, hiányosság esetén: 1 pont
 Összesen: 20 pont

5. feladat

Keresztrejtvény:

1. labanc	8. Romhány
2. Szécsény	9. emigráció
3. libertás	10. Thököly
4. Mikes	11. Munkács
5. Borsi	12. Rodostó
6. Tarpa	13. Bottyán
7. Hegyalja	14. Lehmann

Válaszok: Béri Balogh Ádám vagy 1708. szeptember 2.
 1706. november 6-7. Kölesd
 Győrvár

A keresztrejtvény helyes válaszaiért: 1 pont
 A kérdések helyes válaszaiért: 2 pont
 Összesen: 20 pont

6. feladat

1. kuruc talpas	5. fegyverletétel
2. trónfosztás	6. egyszarvú
3. libertás (rézpénz)	7. bujdosik (száműzetésbe vonul)
4. sarkantyú	8. kakukk

Helyes megfejtés esetén: 5 pont

7. feladat

1. lant, trombita, dob, orgona	8. Rákóczi és Bercsényi
2. Csinyó Palkó, Erdélyi hajdútánc	Bercsényi Miklós rézágyúja
3. barokk	Bercsényi bujdosása
4. II. Rákóczi Ferenc	Az ónodi véres nap
5. Szegénylegények éneke	9. II. Rákóczi Ferenc
6. Bakfark Bálint	Béri Balogh Ádám
7. Szily János	Bercsényi Miklós

Minden helyes válasz: 3 pont

Hiányos válasz esetén a pont arányosan csökken.

8. feladat

1. Bercsényi Miklós és II. Rákóczi Ferenc koporsója
2. Kassa (Szent Erzsébet Székesegyház)
3. Gótikus
4. 1906. október 30.

A kép összerakásáért: 3 pont

Minden helyes válasz: 3 pont

Összesen: 15 pont

Az 1. forduló pontszámai a versenybe beleszámítanak. A csapatok a százalékos teljesítményük tized részével kezdik meg a vetélkedőt. (A matematika szabályai szerint kerekítünk.)

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak „gévelt”, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kéziratot jól áttekinthető kettes sortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A közérthetőség megkívánja azt is, hogy az elkerülhetetlen idegen szakkifejezések magyar megfeleléséről, értelmezéséről se feledkezzünk meg. Kérésünk az is, hogy a szövegbe iktatott rajzos, ábrás, illusztrációs megoldásoktól lehetőleg tekintsünk el.

Nagyon fontos, hogy külön lapra írják föl *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét, valamint irányítószámot* lakcímközpontjukat.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk, Szerkesztőségünkönél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem örzünk meg és nem is küldünk vissza.

A SZERKESZTŐSÉG

DR. KÖVESDI PÁL

ny. tanszékvezető főiskolai tanár

Köszöntő*

A Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Főiskolai Kar 2003. szeptember 6-i díszoklevél átadási ünnepségén dr. Kövesdi Pál, a főiskola Fizika Tanszékének egykori tanszékvezető tanára (a főiskolán 1949-től 1983-ig működött) az ünnepeltek nevében méltatta az ünnepség jelentőségét.

Tisztelt Főigazgató Úr, tisztelt Tanár Urak, tisztelt Ünnepelek!

Engedjék meg, hogy a kitüntetésben részesültek nevében, korelnökként, megköszönjem az Alma Mater részéről nekünk átadott díszokleveleket, melyekkel több évtizeden keresztül végzett becsületes és példamutató pedagógusi munkánkat ismerik el és jutalmazzák. Külön értéke ennek az elismerésnek, hogy a jól végzett munka utáni megérdemelt pihenés időszakában kaptuk. Jólesik tudni, hogy az egykori kedves tanintézetünk jelenlegi vezetése nem feledkezett meg azokról, akik ma már koruk miatt a napi oktató-nevelő munkában nem vesznek ugyan részt, de akiknek munkaeredménye a ma tanító pedagógusok tevékenységében bont virágot. Napjaink rohanó forgatagában, amikor szinte csak a jelen pillanat eredményeire figyelünk, csak ez köti le érdeklődésünket, az elődök munkájára emlékezni, azt megbecsülni és értékelni, különös tiszteletet érdemlő esemény. Ezért is őszinte köszönet a megbecsülés ezen jeléért.

Köszönet még a főiskola nyugdíjfelelőisének és mindazoknak, akik e szép és fel-emelő ünnepség megrendezésén fáradoztak. A díszoklevelek – amelyekkel megtisztelték bennünket – szememben a BECSÜLET és a HÜSÉG diplomái. Ezek a diplomák tanúsítják, hogy becsülettel és hűséggel helytálltunk azon a pályán, amelyre életünket feltettük. Ehhez a helytálláshoz szükséges erőt, kitartást – első indíttatásunk mellett – a bennünket a pályánkra felkészítő tanító- és tanárképző intézetek szellemisége alapozta meg. Ezt a szellemiséget az ott dolgozó pedagógusok közvetítették számunkra. Ezeknek a tanítóknak a munkája és példamutatása szökkentette szárba a hivatástudat és hivatásszeretet bennünk meglévő csíráit. Ők alakítottak, formáltak, gyúrtak bennünket olyanokká, akik tudatában voltak és vannak, hogy a rájuk bízott ifjúságért Isten és ember előtt felelősek. E felelősség tudatában fejlesztettük tanítványaink képességeit, emeltük és bővítettük tudásukat, nagy tapintattal, egyéniségük tiszteletben tartásával segítettük Őket az egyetemes erkölcsi elvek szerinti életre: adtunk nekik jó szót, mosolyt, önbizalmat, együttérzést és megértést, de ha rászolgáltak, akkor atyai szigorban is részesültek. Az önzetlen adás és segítség adja a szeretet lényegét. Szerénytelenség nélkül mondhatjuk tehát, hogy nap-nap után adtuk, sugároztuk tanítványaink felé az őszinte szeretetet. Különösen azok felé fordultunk nagy

* Amikor ez a köszöntő elhangzott, nem is sejtettük, hogy dr. Kövesdi Pál elkészülő intelmeit hallgatjuk. A pályának a hivatásnak a szeretetét, az intézményhez való kötődést sugallják szép sorai. Hirtelen halála mélyen megrendített mindenkit. Tisztelettel búcsúzunk tőle az általa írt szép gondolatokkal, szellemi hagyatékával: A szerkesztők.

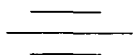
figyelemmel, akiket már gyermekként megtapasott az élet. Erre a pozitív diszkriminációra is az Alma Mater nevelt bennünket. Egész pedagógiai munkánk során, életünk végéig emlékezünk a jelenleg méltatlanul mellőzött tanító-példakép, Gárdonyi Géza kezdő tanítókhöz írt versének utolsó soraira, mely verset a preparandia első évében minden ifjú tanítójelölttel megtanultattak:

*„És ha látsz közöttük rútat, rongyosat, gyermeki szívvel búbánatosat,
ismerd meg benn' a korán szenvedőt, és öleld magadhoz és csókold meg Őt”*

Az Alma Mater, a „Tápláló Anya”, arra is megtanított bennünket, hogy kitartsunk hivatásunk mellett akkor is, mikor az a társadalom, melynek emelkedéséért dolgoztunk, nemcsak napszámosnak nevezett el bennünket, hanem napszámosként is kezelt. Kölcsény gondolata munkált ekkor bennünk: *„a sokaságért híven munkálkodj, de ítéletével ne törődjél”*, és körülményeinktől függetlenül híven, becsülettel és töretlenül dolgoztunk, – egy másik költőnk szavait szabadon idézve –: vadócokba rózsát oltogatva reméltük, hogy szebb lesz ezáltal a Föld.

Mindezekért a kapott értékekért – éppen a becsület és a hűség szellemében – tisztelttel és hálával mondunk köszönetet volt tanítóinknak és tanárainknak, akik bennünket erre az áldozatos, de szép hivatásra felkészítettek, akik megadták számunkra a hivatásunkhoz szükséges erkölcsi és szellemi javakat, valamint kitartásra, becsületre és hűségre neveltek. És ma, amikor mi részesültünk pedagógusi munkánk alapján elismerésben és ünneplésben, őket is eredményeink részeseiként ismerjük el.

Végezetül szóljon hálás szavunk ahhoz, *„kit a bölcs lángeszme fel nem ér, csak titkon érő lelke óhajtvá sejt”*. Köszönjük meg Neki, hogy belénk oltotta a pedagógusi pálya iránti vonzalmat, erőt és egészséget adott, hogy e pályára felkészüljünk, a pályán helytálljunk, és hogy megérjük ezt a napot. Kérem a Mennyei Atyát, hogy tartson meg valamennyiünket békében, segítsen abban, hogy az öregkor megpróbáltatásait olyan türelemmel, becsülettel és hűségesen viseljük, mint amilyen pályánk megpróbáltatásait elviseltük. Isten óvjon mindnyájunkat, és kísérje segítőn egyre lassuló lépteinket...

DR. DOMONKOS JÁNOS

ny. iskolaigazgató, irodalomtörténész
Budapest

Templomaink mint örökségünk, múltunk szerves részei

– A KRISZTINAVÁROSI HAVAS BOLDOGASSZONY PLÉBÁNIATEMPLOM –

Budapest – ahol az ország egyötöde él – Magyarország központja és idegenforgalmi célpontja. A kétmillió lélekszámú főváros építészeti öröksége közel 2000 éves, hisz Óbuda és Pest múltja még a római korba nyúlik vissza. Budapesti látképeken a háztetők tengeréből kiemelkedő templomok és kupolák sajátos részei a főváros arculatának. A templomok élő tanúi történetének és kultúrájának. Köveikben évszázadok emlékeit őrzik.

Látványformáló szerepükön túl *hirdetik a kultúrtörténeti örökség értékeit*. Sorsuk, szerepük a nemzetszolgáló kultúra kezdeteit elmélyülten tanulmányozók érdeklődésére számíthat.

A *Várnegyed* környékén, a mai Krisztinaváros helyén a XVII. század végén még szőlőbirtokok voltak. Ezek egyikének tulajdonosa *Francin Péter Pál* kéményseprőmester volt – aki a török uralom alól főlsszabadított budai vár első telepes lakosai közt élt családjával. Az 1694-es pestisjárványból szeretteivel megmenekülve, fogadalma szerint elzarándokolt a felső-olaszországi Ré faluba, és az ottani vérehulló Mária kegyképről másolatot szerzett, s számára szőlőjében *kápolnát emelt* 1700-ban. A csodák hírében álló Mária-képhez nemcsak Budáról, Pestről, de távolabbról is özönlött a hívők serege fogadalmi ajándékokkal, az alapító Francin nagy örömeire, aki 1711-ben 64 évesen elhalva a kápolna padlója alá temettetett. Még az évben csecsemő leányát, majd a később elhunyt özvegyét is melléje tették örök nyugalomra.

A kéményseprő- vagy vérkápolnát 1723 tavaszán egy várbeli tűzvész rongálta meg, de 1726-ban már új kápolnát emeltek. A hírnévnek, fokozódó látogatottságnak örvendő kegyhelyet 1751-ben *Mária Terézia* királynő is meglátogatta, akinek egyik lányáról, *Krisztináról* kapta nevét a kápolna körül kialakuló új városrész. Az ismét szűknek bizonyult templom helyett a vérehulló Mária-kápolna vagyonából, továbbá a krisztinavárosi hívek bőkezű támogatásából, a budai városi magisztrátus anyagi hozzájárulásából a hercegprímás 1795-ben engedélyt adott a kápolna közvetlen közelében nagyobb templom építésére: 1797. augusztus 5-én *Havas Boldogasszony* napján szentelték fel, a város egyetlen copf stílusú templomépületként.

A templom *belső felszerelése*, főleg magánosok adományaiból, csak lassan haladt előre. Valószínűen 1811 folyamán készült el a Szent Anna- és a Fájdalmas Mária-mellékoltár. Az oltár nyers architektúrája 1802-ben épült, de copf stílusú díszítőelemeinek az aranyozása és alapfelületeinek márványozó festése 1811 második felében történt. Az oltárképet, amely *Szent Annát* ábrázolja bensőséges családi környezetben Máriát oktatta, a latin nyelvű mesterjegyzés szerint *Falconer József* festette Budán 1802-ben.

A főoltár külön oltárból és az apszis falához épített hátépítményből áll. A köből falazott szarkofágszerű koporsómenzának fából faragott felépítménye a tabernákulumnak foglalatul, a Mária-kegyképnek pedig talpazatul szolgál. A hátépítmény a *Szent József* képét ábrázoló olajfestménynek szolgáló keretarchitektúra, amelynek talpazati párkányán *Szent Joachim* és *Szent Anna* fehér gipszszobrai állnak. Korintoszi oszlopokon nyugvó gerendázati zárópárkányán tömjénező angyalpár közt Szentlélekgalamb alatt a földet kormányozó Atyaisten ül felhős égi dicsőségében. Az oltár fehér gipszszobrai és az oltárkép(ek) alakjai tartalmilag egymást kiegészítve Krisztus földi és mennyei családját alkotják. A valójában barokk architektúrájú, részben copf stílusú, de főként klasszicizáló díszítésű főoltárt 1796-97 folyamán *Hickisch Kristóf* tervezte és építette.

A tabernákulum felett az ezüst rámába foglalt kegykép homlokán vérző sebű Máriát ábrázol, amint az ölében álló kisded Jézust táplálja. Az olajfestmény szabad változatú másolata a Ré falubeli bizánci stílusú *Maria del Sangue* csodatévő képnek, amelyről a legenda azt tartja, hogy 1499-ben *Giovanni Zucchono* nevű bandita a Mária-képet kövel megdobta, és a Szűzet éppen homlokon találta, mire a seb vérzésnek indult.

A plébánia rangjára 1810-ben emelt templomnak a ferencesek után első plébánosa a pozsonyi születésű *Majsch Jakab* atya volt. Szilárd jellemével és életszentségével gróf *Széchenyi István* bizalmát is megnyerte. Meghiitt emberei közé tartozott, és gyóntatójává

vált. Bár e templom, mint kéményseprő alapította szentély szerencséthozó hírében állott, és előkelő személyiségek házasságkötései kedvelt helye volt, mégis elsősorban a plébános és Széchenyi közötti bizalmas viszony eredményezte, hogy Széchenyi a templomot választotta esküvője helyéül. Özvegy gróf *Zichy Károlynéval*, született *Seilern Crescentia* grófnő csillagkeresztes palotahölgygel való egybekelése február 4-én este történt ebben a templomban. Majsch eskette *gróf Dessewffy Aurél*, *gróf Zichy László* és *gróf Zichy Henrik* tanúskodása mellett. A házasságkötés emlékét őrzi a főoltár kegyképén lévő Mária koronájának briliánsokkal díszített, aranyozott ezüst női mellkeresztje, amit Seilern Crescentia ajándékozott a kegyképnek. A mellkereszt eleinte a kisked Jézus koronáját díszítette, csak később illesztették Mária koronájára. A képet még 1754-ben adományokból gazdag ezüst foglalattal látták el.

A templom főoltára egészében, az ábrázolt szentek személyében harmonikusan jut kifejezésre Isten akarata, aki *Szent Joachimot* és *Szent Anna asszonyt* arra választotta, hogy tőlük szülessék Egyszülött Fia édesanyja. A Boldogságos Szűz Mária szüleit, édesanyját Annának, apját Joachimnak hívták, tehát Anna asszony és Joachim volt név szerint Jézus nagyanyja és nagyapja. Anna neve annyit jelent: kegyelemmel áldott, Joachimé: Isten megvigasztal.

A *hazai Szent Anna-tisztelet* változatos gazdagságát a kultusz sokrétősége magyarázza. Külön patrónajaként tisztelte sok ügyében-bajában az asszony nép. Tisztelték azok is, kiknek foglalkozása a gazdaasszonysággal, az asszonyi gondoskodással függ össze: a szövőmunkások, a csipkeverők, a seprűkötők. Céhpatrónaként tisztelték az asztalosok, mert az oltárszekrényt ők készítették, márpedig Anna volt méltó arra, hogy az élő tabernákulumot, Máriát a méhében hordozza. A kádárok abból a megfontolásból tisztelték, hogy Jessze törzséből, Anna és Mária méhéből sarjadt a Szőlőtő: belőle termett a megváltás bora, a megváltó Vér. Védőszentje volt a bányászoknak is, mert ünnepének evangéliuma a szántóföldön elrejtett kincsről, a drágagyöngyöt kereső kalmárról szólt, s e hasonlatokat Szent Annára is lehetett vonatkoztatni. Szent Anna a barokk korban külön tisztelt patrónája volt a haldoklóknak.

A kegyképről nevezetes templomot 1865. szeptember 9-én meglátogatta a XIX. sz. legnagyobb magyar zeneszerzője, a világhírű zongoraművész *Liszt Ferenc* (1811–1886) is leánya és veje, *Bülow* társaságában. (Hans Guidó Bülow 1830–1894 német karmester és zongoraművész. Wagner és Liszt tanítványa, a kor egyik legnagyobb zenepedagógusa: Liszt lányának, Cosimának volt első férje.)

A hívek gyarapodásával századunk 30-as éveire a templom ismét szűknek bizonyult. Bővítését a szentély és a főhajó közé épített *kereszthajóval* oldották meg. Ezzel megőrizhették a főoltárt s a szentélyt a XVIII. századi freskóval. A szentély hátratulása, az előre kivitelt alapokra, vaspályán mozgó acélgörgőkön – *Borsos László* és *Brestyánszky Tibor* bravúros műszaki műveletével – 1943. november 20-án nagy érdeklődés közepette, másfél óra alatt történt meg.

A kéményseprő alapította templom mindig szerencsét hozó hírében állt, ezért a házasságkötések kedvelt színhelye napjainkban is. A krisztinavárosi búcsú pedig, a Havas Boldogasszony napját követő vasárnapon, máig nevezetes ünnepe, szép eseménye a környéknek.

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA

főiskolai tanár, a neveléstudomány kandidátusa

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola

Debrecen

Az Alkotó Pedagógusok és Nevelőintézményeik Egyesülete

Debrecenben közel két évtizede létrejött, megalakult az Alkotó Pedagógusok és Nevelőintézményeik Egyesülete, az APNE. Célját és feladatát jól tükrözi a civil szervezet elnevezése, vagyis hívja és várja azokat a pedagógusokat, akik készek az innovációra, vállalják a folyamatos tartalmi és módszertani megújítást az intézményekben, és készek az együttműködésre. Az APNE országos szervezet, ahol képviselik az óvodákat, általános és középiskolákat, a különböző iskolaszövetségeket, s reprezentálják a tagságot az intézmények és az egyének is.

Kezetben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Neveléstudományi Tanzéke mellett működött, majd a vezetőség a Polgári és Nyírmadai Általános Iskola irányításával végezte feladatát, jelenleg a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola és annak Gyakorló Általános Iskolája ad otthont a szervezet működéséhez.

Munkamódszerére jellemző, hogy hírlevelet jelentet meg, melyben a végzett munkáról és a távlati feladatokról ad számot.

Szervez iskolakonferenciákat (eddig 23 volt az ország különböző iskoláiban), iskolai és szakmai napokat, fórumokat, vezetői továbbképzéseket, regionális módszertani felkészítést a nevelés-oktatás korszerű módszereiről, pedagógiai táborokat itthon és külföldön, valamint tanulmányutat hazai és külföldi iskolakísérletek megismerésére.

Több alkalommal szakmai kiadvánnyal is jelentkezett vezetők számára, segédanyagot készített a pedagógiai programok és a helyi tantervek készítéséhez, tudományos közleményeiben az iskola belső világát segítő írásokat adott közre. Elkészítette a neves pedagógusok emlékkötetét, publikációik összeállítását.

Az APNE a pedagógia jelentős elméleti kérdései mellett az intézmények gyakorlati munkájának segítésére is vállalkozik.

Tagjai szívesen gondolnak a két évtizedes tevékenységre, hiszen szemléletet, pedagógiai, módszertani kultúrát formált, közösséget alakított, évekre szóló szakmai kapcsolatokat erősített, lehetőséget adott egy-egy intézmény alaposabb megismerésére, eredmények bemutatására, a vezetők gondolatcseréjére.

Érdeme ennek a civil szervezetnek az is, hogy működtette külföldi tagozatát, szlovák, kárpátaljai, erdélyi pedagógusok voltak a vendégeik. Segítséget kaptak a rendszeres szemléletű gondolkodáshoz, az iskolai ethosz kialakításához, a megújuló pedagógiai elvek realizálásához.

Hívja és várja azokat az intézményeket és személyeket, akik szeretnének együttgondolkodni, alkotni és megújulni, kipróbálni a különböző pedagógiai eljárásokat, vagy eddigi munkájukról szélesebb körben szeretnének hírt adni.

DR. OLÁH JÁNOS

főiskolai tanár

SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Szeged

Konrad Lorenz: Ember voltunk hanyatlása

Az etológia, az összehasonlító viselkedéslélektan megalkotójának, az osztrák környezetvédelmi mozgalmak egyik vezető személyiségének, a Nobel-díjas tudósnak, Konrad Lorenznek a nevét jól ismerjük Magyarországon is. Munkái közül a Salamon király gyűrűje, Az ember és a kutya, Válogatott tanulmányok, Összehasonlító magatartáskutatás, A civilizált emberiség nyolc halálos bűne megjelent magyar nyelven is, könyvtáraink kedvelt, sokat kölcsönzött művei közé tartozik.

Konrad Lorenz munkáiban, kutatási területéből adódóan elsősorban az állatok – főként a madarak – szokásairól, viselkedéséről, az állatok és a környezet kölcsönös kapcsolatáról vont le általánosítható, egyes vonatkozásokban az emberre is kiterjeszthető következtetéseket, törvényszerűségeket. Az osztrák tudós érzékenyen figyelt a kor által felvetett problémákra. Több munkájában átlépte klasszikus kutatási területét, és az etológiát az ember irányába, a társadalom felé is kiterjesztette. Az emberiségnek tükröt tartott az ön-maga által létrehozott valóság veszélyességének felvillantásával.

Ki is volt Konrad Lorenz? 1903-ban született Bécsben, az orvostudományok és a filozófia doktora, professzor. Tanulmányait az orvostudomány és az élettan területén folytatta. 1940-ben az összehasonlító pszichológia rendes tanára Königsbergben (ma Kalinyingrád), 1949-ben megalapította az Összehasonlító Viselkedéskutató Intézetet Altenbergben (Osztrák Tudományos Akadémia), 1957 és 1973 között a Münchener Egyetem tiszteletbeli tanára, 1961–1973-ig a Max Planck Intézet viselkedépszichológiai részlegének igazgatója, 1974-től az OTA Összehasonlító Viselkedéskutató Intézete Állatpszichológiai Részlegének az igazgatója. 1973-ban elnyerte az orvosi és filozófiai Nobel-díjat.

A civilizált emberiség nyolc halálos bűnének a következőket tartotta 1972-ben:

1. A föld túlnépesedik, az emberiség összezsúfolódása agressziót válthat ki.
2. Az emberiség elpusztítja a maga és a többi élőlény természetes életterét.
3. Az emberiség versenyt fut önmagával, a technológia óriási fejlődése vakká teszi.
4. Minden mély érzelem eltűnik, helyét a hallatlan unalom veszi át.
5. Genetikailag széthull az emberiség.
6. A tradíciókat leromboljuk.
7. Az emberiség egyre erősebben dogmázható.
8. Óriási veszélyekkel fenyeget az atomfegyverkezés.

Az említett könyv (hazánkban 1988-ban jelent meg, IKVA-SZÁMALK, Sopron) tehát azokat a veszélyeket sorolta fel, amelyek az emberi faj pusztulását idézhetik elő.

Az újabb műve: Ember voltunk hanyatlása szerint fennáll annak lehetősége, hogy megmenekülünk a mérgezések, a radioaktivitás, a túlnépesedés és a többi veszély okozta pusztulástól, eközben azonban az emberiség olyan merev, állami jellegű szerveződése jön létre, amely lejtmenetbe kényszeríti további fejlődésünket. Az első részben a szerző arról ír: sokan hiszik, hogy a világban folyó történések összessége eleve elrendelt és meghatá-

rozott célra irányul. A szerves élet teremődése ezzel szemben előre megjósolhatatlan módokon fejlődik, az örökítőanyag változásait a véletlen határozza meg, mindez felveti az ember felelősségét a világban. A második részben Lorenz kijelenti: szembe kell szegülnünk azzal a járványszerű téveszmével, hogy csak a megszámlálható és a megmérhető dolgok számítanak a valósághoz. A harmadik részben kiderül, hogy az emberi szellem olyan viszonyokat teremt, amelyekkel szemben az ember természetes hajlamai már nem állják a versenyt. Azok a kulturálisan és „ösztönösen”, genetikusan programozott viselkedési normák, amelyek régebben még erényesek voltak, jelen körülmények között romlást hoznak ránk. A negyedik részben a szerző a lehetséges feladatokat vázolja fel. A korunkra jellemző technokrácia következménye a túlszervezettség. Kulturális téren is hiányzik a kölcsönhatásoknak az a sokasága, amely minden teremtő fejlődés feltétele. A fiatalokban fontos újjáéleszteni a tudományközpontú és technomorf gondolkodás által elnyomott fogékonyságot a szép és a jó értékei iránt. Sokat ígérő módszerként írja le a könyvében, ha valaki a lehető legfiatalabb korától a lehető legszorosabban kapcsolatban van az élő természettel, akkor megismeri a természet tudással teli valóságát.

A művet ifj. Kőrös László fordította.

A könyvet minden kolléga figyelmébe ajánljuk, Konrad Lorenz többi könyve mellett van a helye a tanári könyvtárakban.

Cartophillus Kiadó, Budapest, 2002. 299 p.

ROZGONYINÉ DR. MOLNÁR EMMA

főiskolai tanár

SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Szeged

Légrádi László: Az ember mint olyan

Légrádi Lászlónak az emberről írt könyve etikai indíttatású írás. Az erkölcsi nevelést – mely a XX. század második felében nem állt az iskolai nevelés homlokterében – nagyon fontosnak, mondhatni mindennél fontosabbnak tartja. Ő maga e könyvvel szándékozik hozzájárulni a változáshoz: meghatározott szempontok szerint áttekinti az emberről szóló tudnivalókat, ezzel akarja segíteni a pedagógusok ilyen irányú nevelőmunkáját. Teszi mindezt a segíteni akarás szándékával úgy, hogy saját tapasztalatai, olvasmányélményei alapján kiválogatja azokat a sarkpontokat, amelyekről feltétlenül tudnia kell annak, aki hivatásszerűen (vagy csak érdeklődésképpen) az emberrel mint érző, gondolkodó lénnel foglalkozik.

Tudva azt, hogy az emberről szólni úgy általában pontatlan vállalkozás, kiválasztja, pontokba szedi, s már a bevezetőben közli azokat a témaköröket, melyekről szólni kíván.

Ezek a következők:

A gondolkodó ember; Az érző ember; A cselekvő ember; Az önmagára ismerő ember; A másokhoz forduló ember. Egyúttal a fő fejezetek címeit is megkaptuk ezzel, a részletesebb bemutatás alfejezetekben, a nagyobb témacsoportok felbontásával történik.

Könyvének alapját valláserkölcsi ismeretek adják, az emberi létnek egy önmagával és másokkal szemben elvárható igényességet jelöl ki vezérül, s ezt a gondolatkört viszi végig más és más aspektusba helyezve az embert.

A első rész a gondolkodó ember. Itt szól magáról a gondolkodásról, az ok és okozati törvényekről, s az előítéletet is e témakörön belül taglalja. Összefüggésbe hozza a gondolkodást az erkölccsel és az érzellemmel. A szellemi és erkölcsi fejlődést a társadalmi fejlődés fontos momentumának tartja, s általában a fejlődés minden tekintetben visszatérő téma a számára, a könyv minden fejezetében megjelenik.

A második rész az érző ember bemutatása, azaz a különböző érzelmek leírása, az embert motiváló tényezőként. Szól az érzések és érzelmek etikájáról, a pozitív és negatív érzésekről, kiemelten a szeretetről (e téma is visszatérően megjelenik a későbbi fejezetekben is). A hangulat, a vágy, a szenvedély is szóba kerül, majd az érzelmi kapcsolatok, függőség. Az érzelmi életéről szólva mintegy eligazító tanácsként beszél az érzelmek kezeléséről, sőt az érzelmi intelligenciáról is.

A cselekvő embert a harmadik részben analizálja, külön kiemelve az embert tartalmazó, jobbá tevő munkát.

Nemcsak a cselekedet indítékairól, szabadságáról, következményeiről szól, hanem értékítéletet felvállalva a „jó” és „rossz” cselekedetekről is. Itt ismét helyesebb címszerűen sorolni a tartalmat, a szerző. válogatására hagyatkozva:

„A cselekedetek etikája, erőterei, döntéseink szabadsága, a lelkiismeret”: mindezt egy tömbbe vonja.

A vállalkozások törvénye, a siker, az ember értékteremtő habitusa, sőt az élet értelmének keresése is megjelenik problémaként e fejezetben.

A negyedik, ötödik rész az ember kapcsolata önmagával és másokkal témát öleli fel, ebből adódóan széles spektrumban mozog, és számtalan kérdést taglal, melyek az etika, a pszichológia, a vallás, a pedagógia szakkönyvekben is megjelennek csak más elrendezésben és szándékkal, pl. az akarat, a hit; a világnézet, az erények, az élet és a halál kérdésköre.

A kommunikáció elméletének, gyakorlatának aspektusa jut eszünkbe, amikor az emberi kapcsolatokról, az empátiáról, a közösségi emberről, sőt a beszéd etikájáról szóló részt olvassuk.

Áttekintve e kis könyvet, lesz, aki igenli megállapításait, lesz, aki vitatja azzal a megjegyzéssel, hogy korunk valósága többnyire nincs szinkronban a könyv tételeivel, ismét más elgondolkodik rajta, és – ha pedagógus – bevonja nevelési gyakorlatába is.

A könyv stílusa közérthető, egyszerű, ismeretterjesztő szándékú.

Értéke a jól összeválogatott szakirodalom is, melyet használhatóvá tesz a fejezetekhez rendelt tagolás.

Kiadója a Kemény Gábor Iskolaszövetség. Az embernevelés kiskönyvtára sorozatban jelent meg 2001-ben, Budapesten.

Cs. Jónás Erzsébet: Kontrasztív szövegsemantikai vizsgálatok (Csehov-drámák magyar fordítása)

E könyvéért fogadta a nyelvtudomány doktorává az MTA a nemzetközileg elismert kutatót, a Nyíregyházi Főiskola tanszékvezető egyetemi tanárát. Sokévi vizsgálatainak összegzése ez a kor legmagasabb tudományos színvonalán, a szövegtan, a stilisztika és a fordítástudomány eszközeivel. (Csak a 4 nyelven hivatkozott iradalmjegyzék 16 oldal.)

Tudjuk: Csehov nem csak a nálunk legkorábban és az utóbbi száz évben folyamatosan játszott orosz drámaíró. Olyan nagy alkotóink kezdték fordítani, akik maguk is művészei voltak anyanyelvünknek.

A könyvben mind az öt befejezett Csehov-darab valamennyi fordítása (hét „társalótó” műve) elemzésre kerül.

Az 1. fejezet az elméleti alapvetését, ahol a logoepisztéma (kulturátörténeti csomópont) kulcsfogalma szolgál kiindulópontul. Egy gömbmetszet rendkívül szemléletes kétdimenziós sémáján látjuk az 1875–2000 közötti idősíkok viszonyrendszerét, ahol az orosz és a magyar kulturális szemantikai tartalmak megfelelései a nyelvi formát öltött kollektív kulturális emlékezet szerint jelennek meg. Itt fejt ki a szerző a magyar századforduló világismeretének és stílusjegyeinek azon elemeit, amelyek a szövegértelmezésben akkor fontos szerephez jutottak, és a későbbiekben is kihatással vannak a befogadói magatartásra.

A 2. fejezet tartalmazza a tulajdonképpeni kontrasztív szövegegybevetést. Az öt darab (ezen belül a kulcsalakok nyelvén) fordításstiliztikai vizsgálatát tartalmazó alfejezetekben a nyelvi egyénítés vizsgálata az egyes fordítóknál a szituációk leírására épül. A cél nem a fordítások summás minősítése, hanem a darabok születése (1887–1904) és a legkésőbbi magyar fordítások (1973, 1990) között eltelt, több stílustörténeti korszakot átfogó, évszázadnyi idő és stilisztikai hordaléka jellemzése. Itt írja le az egy-egy fordítói stílushoz kötődő nyelvi eszközöket.

A 3. fejezetben találjuk meg összefoglalva a Csehov nyelvére és a magyar fordításokra vonatkozóan a legtipikusabb jelenségek nyelvi vetületű értelmezési tendenciáit: Kosztolányiét a szubjektív líra vonzásában, Tóth Árpádot mint a századelő patetikus közlésének kifejezőjét, az 1945 utáni Gábor Andor, Háy Gyula és Makai Imre törekvéseit a szövegűhőség jegyében, majd Elbert János és Spíró György nyelvi nonkonformizmusát.

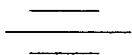
A könyv a fordítások elemzésén keresztül élő jelenségként mutatja be a kultúrák közötti permanens párbeszédét. Előadásmódja a magas tudományos tartalmat mindvégig élvezetes stílusban hozza olvasóközelbe.

Kisegítő apparátusa jól igazít el a tartalomjegyzék horizontális síkján kívül lelhető vertikális mozzanatok (nevek, tárgyalt fogalmak) hollétéről csakúgy, mint a tárgyalt drámák magyarországi bemutatóinak időrendjéről.

A szöveget záró Csehov magyar drámafordításainak stílusa című 4-4 oldalas magyar, orosz és angol nyelvű minifejezet – kellemes meglepetésként – nem az egyes fejezeteken végig galoppozó és szükségszerűen leegyszerűsítő szokványos rezümé. Legfonto-

sabb konklúzióit interpretációs variánsokként fogalmazza itt újra a szerző három fordítás-típus opponáló stílusában. Ez 1. a polgári bonton és nonkonformizmus („Ivanov”) Gábor A. ill. Elbert J., 2. a finom és szikárabb stílus („Sirály” és „Ványa bácsi”) Háty Gy. és Makai I. tolmácsolásában, valamint 3. a „Három nővér” és a „Cseresznyés kert” olyan költők (Kosztolányi D. és Tóth Á.) fordításában, akik, igaz, orosz nyelvtudás nélkül, német közvetítő nyelvből dolgoztak, ám munkájuk eredményeként a magyar nyelv mesteri remekeit hagyták ránk.

Cs Jónás Erzsébet új könyve – Péter Mihálynak a négy „magyar Anyegin”-t elemző monográfiájával együtt – az egész eddigi magyar ruszisztika csúcsteljesítményei közé tartozik. Mindkettőnek a jelentősége túlmutat az eredeti művek **egyetlen** nyelvére: a velük való ismerkedés **bármely** nyelv és irodalom szakos tanár szellemi horizontját emeli. (Beszenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza, 2001., 306 p.)

DR. DOMONKOS JÁNOS

ny. iskolaigazgató, irodalomtörténész

Budapest

A Szent László-kori Somogyvár

*„Idvezlégység kegyelmes Szent László király!
Magyarországnak édes oltalma,
Szent királyok között drágalátus gyöngy.
Csillagok között fényességes csillag.”
(Ének Szent László királyról, 15. század)*

Közel múlt tudományos tanácskozáson a magyar történet, néprajz, régészet, művészettörténet-tudomány jeles ismerői határozták meg a Szent László-kori Somogyvárt. Gondolataikat, tudomány eredményeiket közli a Kaposvárott napvilágot látott *Dr. Magyar Kálmán szerkesztette: Szent László és Somogyvár* c. kötet.

Somogyvár ma: a Balaton déli oldalánál Balatonboglár és Kaposvár közötti út mentén lévő nagyközség. A középkori bazilika és bencés apátság régészetileg feltárt és rekonstruált romkertje a 170 m magas kapuvárhegy fennsíkján található, melyet hajdan a Nagyberki Balaton víztükre ölelte körül (vizét csak a 19. sz. első harmadában csapolták le) jelezve a „magyar tenger” középkori igen magas vízállását. Ide csak dél felől vezetett fel út, mert évszázadokkal ezelőtt a „hegy” nyugati oldalán kikötő is volt.

Kilenc évszázaddal ezelőtt a korabeli Európa szeme a magyarországi Somogyvárra figyelt, hisz I. László irányításával részt vállaltunk a pápaság és Német-Római Császárság küzdelmeiben.

A 11. sz. 70-es éveiben (egyidőben a gamszentbenedeki monostor templom munkálataival) indult meg a nagyszabású, királyi alapítású és méretű építkezés, kettős célkitűzéssel. Egyrészt a székesegyház saját temetkezési helyéül jelölte ki László király: másrészt az itteni Szent Benedek-rendi apátságot – külpolitikai céllal – a francia Saint Gilles-i

főapátnak adományozta. A Szent Benedek-rendi apátság első említése az 1091. évi ún. alapítólevélben olvasható: „... Pannoniában az Úr megtestesülésének 1091. esztendejében a dicsőn uralkodó László nevű királya idejében az egyház egy királyi apátsággal gyarapodott. Azt a helyet pedig, amelyet Isten szeplőtelen anyaszentegyháza részére kiválasztott, Simich-nek nevezik, amely egy az ország legelőkelőbb városai közül. László király ezt, területével együtt, Szent Egyed hitvalló érdemeire való tekintetből a megoszthatatlan Szentháromság, úgy Szent Péter és Pál apostolok, mint Szent Egyed hitvalló tiszteletére, saját maga és elődeinek, valamint az összes keresztyén híveknek a lelki üdvére alapította, azzal a meghagyással, hogy bárki legyen is a somogyi apát, az igaz és élete végéig megtartandó engedelmességet fogadjon a Flávián völgyében lévő Szent Egyed monostor (a franciaországi Saint Gilles) apátjának.” A provençe-i Saint Gilles apátjának fennhatósági jogát II. Orbán pápa is megerősíti 1091 novemberében, majd őt követően a pápák egész sora biztosította az apátság kiváltságait. Nem volt véletlen, hogy 1091-ben a somogyvári kupahegyi Szent Egyed és Péter, Pál tiszteletére felszentelt bencés kolostor avatásánál a pápa is megjelent. Ekkor Somogyvár Magyarország egyik virágzó városa, Dunántúl kulturális központja volt. A jól kiépített kereskedelmi és déli hadiút és a vársáncok alá elérő Balaton vize jó összeköttetést, megközelítést biztosított.

Érdekes, hogy már Szent István király a korábbi várral és udvarházzal rendelkező megyeközpontot s a főesperesi székhelyet pedig egyházakkal még korábban, esetleg Szent Péter látta el.

Már a honfoglalást követően a 10. sz.-ban a fejedelmi nemzetség somogyi ága földvárat emelt, Koppány vezérnek lett a székhelye. Koppány – aki az ősi hagyományokhoz ragaszkodó magyarok szószólója volt – Szent István király elleni csatában, Veszprém mellett döntő vereséget szenvedett: fogságba esett és kivégezték.

A tanulmánykötet rávilágít a Szent László-kori Somogyvár történeti szerepére, s arra, hogy milyen külpolitikai, egyháztörténeti okokból fejlesztette I. László Somogyvárt francia szerzetesi Monostorrá, és hogyan vált Magyarország virágzó Árpád-kori központjává. De áttekintéseket kapunk Somogyvár művelődéstörténeti, egyház- és kultúrtörténeti, pénz-, ötvösség- és családtörténeti, valamint régészet-, művészettörténeti vonatkozásairól is.

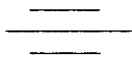
1095 júliusában itt temették el I. László királyt s itt pihent mintegy négy évtizedig (1095–1135 tájáig?). Az ezeitőben hét egyházzal, kolostorokkal, királyi várral, udvarházzal bíró Somogyvárhoz falvak és a Somogyvár civitas, tehát város is tartozott. Bazilikája-apátsága a második nagy továbbépítéskor – 1192-ben szentté avatott király földi maradványai már Nagyváradon voltak. A Somogyváron hagyott csodatevő relikviái pedig a padozat alatti kriptába kerültek. Így azután a Szent László, a Szent Egyed és Szent Jakab búcsújáróhelyek állomásaként Somogyvár zarándoktömegeket vonzott Lengyelországtól Spanyolországig. Európa kapuja volt ekkor Somogyvár.

Az is maradhatott volna, ha nem szól közbe a törökdúlás és viharos történelmünk több eseménye. A földi elpusztult romokból előbb a tulajdonos Széchenyi család álmodott, majd napjainkban Somogy megye önkormányzata létre is hozott egy nemzeti emlékhelyet, mely immár Somogyország legjelentősebb helyreállított középkori műemlékegyüttese.

Ami ma Somogyvárott látható – az összes építési periódus egyidejű szakszerű bemutatása – a szakma elismerését vívta ki: a korunk műemlék-helyreállítási szempontjai-

nak megfelelő, acélszerkezetű, üvegfedésű kerengőfolyosó-lefedéssel is, valamint e szép együttes építészeti karakteréhez méltóan igazodó múzeumi fogadóépületek megépítésével.

Méltán érdemel említést – nemzeti múltunkból fakadó magyarságtudatunkat alakító – eme új, hazai kulturális, tudományos és idegenforgalmi központ, melynek visszatérő magyar nemzeti ünnepei, jelentős eseményei az évenkénti Szent László-napi megemlékezések.

FARKAS OLGA

főiskolai docens

SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Szeged

A Tudomány Napja Szegeden

– TÁJÉKOZTATÁS AZ MTA NEVELÉSTUDOMÁNYI ÉS PSZICHOLÓGIAI SZAKBIZOTTSÁG FEOLVASÓULÉSÉRŐL –

A Magyar Tudomány Napj Szegeden” című rendezvény-sorozat keretében az MTA Szegedi Területi Bizottsága, Neveléstudományi és Pszichológiai Szakbizottsága A tehetség-orientált speciális képzés-fejlesztés aktuális pedagógiai problémái címmel tudományos ülést szervezett. Az ülésnek az MTA Szegedi Akadémiai Bizottság székháza adott otthont 2003. november 4-én.

A jeles napon hét előadás hangzott el. *Balogh Tibor* egyetemi tanár a téma filozófikusan elvont, absztrakt szintű és lényegbevágó kérdéseinek tisztázására, rendszerezésére, nagy intervallumot átfogó – „Hermann-tól Hamvas-ig” – így a cím – összefoglaló és értékelő áttekintésére vállalkozott. További előadások alapvetéseként megadta a szekció munkájának alaphangját, és keretként az elméleti hátterét.

A legzseniálisabb gyerek sem képes fejlődni, ha a környezete ezt nem teszi lehetővé. Ebből a megfontolásból *Démuth Ágnes* kutató és gyakorló pszichológus az iskolai nevelést, oktatást, képzést, mint a tehetségfejlesztés természetes közegét vizsgálta. Feltárta, hogy a középiskola nem járul hozzá kellőképpen a gyerekek adottságainak kibontakoztatásához. Megvilágította a mindent azonos módon, azonos súllyal és jelentőséggel tanító, a pszichológiai gondolkodási műveleteket mellőző megoldások csapdáját. Különösen az alapképességek, köztük a kommunikációs készségek fejletlenségére hívta fel a figyelmet, melyek hiánya akadályozza a tanulókat pl. abban, hogy meg tudják valósítani ötleteiket. Nyomatékkal sürgette a tanítási gyakorlat megújítását annak érdekében, hogy az adottságok olyan szintű képességekké fejlődhessenek, melynek eredményeként több diákot sorolhat az iskola a tehetségesekhez.

Duró Zsuzsa határozottan erősítette azt a kívánatos szemléletet, amely szerint a legjobb befektetés a társadalom számára azoknak a gyerekeknek a fejlesztése, akik az átlagosnál jobb potenciállal rendelkeznek. A tehetség definícióját a tehetséggondozás és képességfejlesztés viszonylatába adta meg. Az életkori fejlődéslélektani szempontok figye-

lembevételével vázolta fel a tehetséggondozás útjait. A témában összehasonlította a hazai és a nemzetközi gyakorlatot. Változatos megoldások leírásával arra készítette a hallgatóságot, hogy társadalmi kontextusba ágyazottan keressék és alkalmazzák az ígéretes megoldásokat. Előadásának súlypontja felhívó jellegű volt: a tehetséges gyerekek jelen idejű fejlesztésével várható a jövőorientált problémák megoldásához.

Farkas Olga a tehetség-orientált képzés-fejlesztés gyakorlati műhelyébe invitálta hallgatóit. Mint kerámia- és rajzsakkör vezető tanár, általános iskolai korosztályra vonatkozó, az előadó által kidolgozott fejlesztő program néhány elemét mutatta be. Lehetséges példát nyújtott arra, hogy a formális oktatási keretben is reálisan megvalósítható az egyéni szintekhez igazodó fejlesztés. A hagyományos iskolai rendszer közé sorolta a 25-30 fős osztályokat, általában a 45 percekben való gondolkozást, a különböző képességű-, motivációjú-, szociális háttérű gyerekek egy és ugyanazon térben és időben történő foglalkoztatását. A differenciált képzés olyan modelljét írta le, ahol az esztétikai-művészi gondolkodásfejlesztés kap hangsúlyt. A program originált specifikumként említette, hogy a kiválasztás elve a „természetes szelekció”, amely folyamattal párhuzamosan valósul meg az egyre nehezedő és komplexebb fejlesztő feladatok kínálata. Mondanivalóját számos fénykép tette hitelessé.

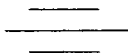
Kesztyűsné Dobos Katalin előadása az „állapotvizsgálat, a „szemléletváltozás” és a „fejlesztési stratégia” kulcsszavak köré rendeződött. Az előadó a SZTE JGYTFK Technika Tanszékének megújulási tendenciáit mutatta be. A tudományos, technikai, gazdasági és kulturális változások sürgette törekvéseket a technikaszakos tanárképzés 25 éves jubileumához kötötte. Jelentős évfordulóhoz évre a hallgatóság korszerű fejlesztési stratégiát ismert meg. Nevezetesen azt a beavatkozási módot, amely tudományos kutatásra alapozott; ahol a nappali tagozatos technika szakos hallgatók körében végzett feltáró vizsgálat eredményei jelölték ki a konkrét változtatási irányokat, a fejlesztendő területeket és a fejlesztés módszereit. A publikum számára az időszzerű szinthez igazodó, a valóságos társadalmi szükségletre reagáló tanszéki tevékenység a munkaerő-piaci igények kielégítéséhez jobban közelítő tanárképzés követendő példája volt.

Madarász Klára nyelvtanár a genetikusan kódolt nyelvelsajátítási adottság, a nyelvérzék és a nyelvtehetség viszonyát tárgyalta. Az előadó abból a társadalmi közfelfogásból és iskolai gyakorlatból indult ki, amelyek szerint létezik nyelvtehetség. Az iskolai-pedagógiai praxis szemszögéből vizsgálta meg a nevezett definíció elterjedésének okait és következményeit. Aggályként mutatta be, hogy a „nyelvtehetség” fogalma azt a téves nézetet sugallja, hogy a nyelvelsajátítás tehetségfüggő. Majd összefüggésekre világított rá a nyelvérzék és más, nem specifikus képességek, valamint a nyelvi képességek és a személyiség alapkompenciája között. Végezetül állást foglalt amellett, hogy a nyelvelsajátítás az ember veleszületett adottsága; az adottság kibontakoztatása pedig a környezeti hatásoktól, benne az oktatási tényezőktől függ. A differenciált képességfejlesztést, mint egyfajta demokratikus szemléletű, tehát az alapoktatásban résztvevők mindegyikére kiterjedő tehetségfejlesztésnek fogta fel.

Ujlaki Dorottya előadóművész, a zenei tehetség területei közül a hangszeres előadói tehetséggel foglalkozott. Felvázolta a fogalom számos meghatározását; a tehetségek kiválasztásának, felismerésének és fejlesztésének sajátosságait. Hangsúlyozta, hogy a zenei tehetség az oktatási folyamat során, komplex produkciókban ismerhető fel. Hite szerint a fejlesztés hosszú távon, egyénre szabott, kreatív módszerekkel biztonsággal valószínűsíthető. A tehetséges, ifjú hegedűművész-művésztanár finom érzékenységgel érzékenységet

fejlesztő eljárásokat mutatott be. Több „élő” példával élt: eseteket, helyzeteket írt le és elemzett a tanulási folyamat egy-egy meghatározó szakaszából. A fejlesztési processzusban szemügyre vette mind a tanár, mind a diák képességeit, lehetőségeit és feladatait. Kitért a tanár és a diák közös munkájához szükséges általános és specifikus képességekre is, és azok szerepére a zenei oktatásban. Az előadás kurióza volt, hogy az előadó érzékletesen bemutatta a hangszeres tanulás-tanítás sajátos pedagógiai és pszichológiai helyzetét, valamint az abból következő bőséges metódust.

Összefoglalva, a szekció munkája gazdag és sokrétű volt. Egyaránt hangsúlyt kaptak a teoretikus kutatások eredményeinek ismertetése és az azokat tesztelő empiriák. Az iskolapadtól kezdve az elvont szintig ívelő előadások átfogták az oktatásügy karakterisztikusan elkülönülő szakaszait. A hallgatóság képet kapott a 21. századi fejlesztőmunka trendjeiről az általános- és középiskolában, valamint a felsőoktatásban. A Szakbizottság méltón ápolta azt a nemes hagyományt, hogy a Tudomány Napján reprezentatív szakmai programmal mutatkozik be.

TISZTELETTELJES KÉRÉS ELŐFIZETŐINKHEZ!

Bízunk abban, hogy továbbra is töretlen támogatói, előfizetői maradnak lapunknak. Ennek reményében kérjük minden kedves Előfizetőnket, régieket és újakat, hogy a 2004. évi előfizetési díjat, amely 1100 forint, az alábbi számlára befizetni szíveskedjenek: OTP Csongrád Megyei Igazgatóság, Szeged, Módszertani Közlemények, 11735005-20003933.

Köszönjük megértésüket és támogatásukat.

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KIADÓHIVATALA

FELHÍVÁS

az Egerben, 2004. július 5–8. között rendezendő XV. anyanyelv-oktatási napokra

A továbbképzés szakmai irányítója az Anyanyelvápolók Szövetsége és a Magyar Nyelvtudományi Társaság, szervezője az egri Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke. A rendezvény továbbképzési alkalom általános iskolai, szakmunkásképző iskolai, szakközépiskolai és gimnáziumi tanárok számára.

30 órás pedagógus-továbbképzésként akkreditálta az oktatási miniszter XXV/I/149/2000. számú engedéllyel.

Központi témája: Hagyományörzés és megújulás az anyanyelvi nevelésben.

Az előadásokon és a gyakorlatokon a szervezőbizottság által felkért neves szakemberek működnek közre: egyetemi és főiskolai oktatók, tudományos kutatók, tankönyvszerzők, gyakorló tanárok.

A legfontosabb témakörök és szekcióvezetők:

Anyanyelv-pedagógia, módszertani fogások, technikák (Antalné Szabó Ágnes) – Szóbeli és írásbeli kommunikációs formák: retorika, helyesírás (Adamikné Jászó Anna) – A leíró nyelvtani elemzés módszerei az anyanyelvi órákon (Keszler Borbála) – Szöveg- és stílselemzési módszerek az iskolai gyakorlatban (Eöry Vilma) – Kreatív szövegmegközelítési gyakorlatok (Petőfi S. János).

A továbbképzés részvételi díja: 25.000 Ft, szállás és étkezés: 14.000 Ft

A Tanúsítvány megszerzésének feltétele a foglalkozásokon való részvétel, a későbbiekben közölt iskolai dokumentumok ismerete, valamint az előzetes írásbeli munka, ill. záródolgozat megírása.

Jelentkezni 2004. május 30-ig lehet a következő címen:

Zimányi Árpád tanszékvezető

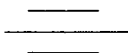
3301 Eger, Pf. 43.

Tel.: 06-36/520-476

E-mail: mnyelv@ektf.hu

Kérjük, hogy a jelentkezők közöljék nevüket, lakcímüket, iskolájuk nevét, címét és telefonszámát. Jelezzék azt is, hogy a számlát milyen névre és címre állítsuk ki. A konferencia részletes programját később küldjük meg, mellékelve hozzá a befizetésre szolgáló csekket.

A szervezők

Kiadja a Módszertani Közlemények Baráti Társasága

A kiadásért felel: *Dr. Siposné dr. Kedves Éva*

Kiadóhivatal: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. Telefon: 62 544-000/6346

Szerkesztőség: 6725 Szeged, Hattyas sor 10.

Évente 5 alkalommal jelenik meg: Évi előfizetés díja: 1100 Ft.

A címlapot tervezte: *Fischer Ernő*

Megjelent: 2500 példányban

Juhász Nyomda Kft. Szeged

Felelős vezető: *Juhász Péter* ügyvezető

ISSN 1219-0608

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KÖNYVTÁRÁNAK EDDIG MEGJELENT KÖTETEI

1. Óraleírások és elemzések, 1967.
(Előszó: Miklósvári Sándor – Szerkesztő: Németh István)
2. A pedagógusképző az „Olvasó népért”, 1969.
(Előszó: Fischer Ernő – Szerkesztő: Németh István)
3. Hazaszeretetre való nevelés, 1970.
(Előszó: Drien Károly – Szerkesztő: Németh István)
4. Petőfi az iskolában, 1972.
(Előszó: Miklósvári Sándor – Szerkesztő: Hegedűs András, Miklósvári Sándor)
5. A korszerű matematikatanítás néhány témaköre az általános iskolában, 1974.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Szendrei János)
6. Kunstár Jánosné: Feladatgyűjtemény az általános iskolai ideiglenes matematika tantervhez, 1977.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Szendrei János)
7. Az osztályközösség megismerése, 1981.
(Előszó: Gácsér József – Szerkesztő: Gácsér József)
8. Az orosz nyelv tanítása az általános iskola 4. osztályában, 1982.
(Előszó: Hanga Mária – Szerkesztő: Fülöp Károly, Lengyel Zsolt)
9. Gácsér József: Demokratizmus és általános iskola, 1985.
(Előszó: Dobcsányi Ferenc – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
10. Mágoriné Huhn Ágnes–Puskás Albert: Számítógép az általános iskolában, 1986.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
11. R. Molnár Emma–Vass László: Stilisztikai ábécé a magyar nyelv és irodalom tanításához, 1989
(Előszó: R. Molnár Emma – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)

*

A Módszertani Közlemények Kiadóhivatala tájékoztatásul közli, hogy könyvtársorozatunk 11. kötete még kapható, ára 400 Ft. 10 példányos megrendelés esetén további 25 %-os árkedvezményt biztosítunk mindaddig, amíg a készlet tart. Közzöljük azt is, hogy a Módszertani Közlemények régebbi számai is megvásárolhatóak!

A megrendeléseket postai levelezőlapon a következő címre kérnénk: *Módszertani Közlemények Kiadóhivatala, 6725 Szeged, Hattyas sor 10.*